SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
26/2013
6.júl 2013

Cena 0,50 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

V BRATISLAVE MÁ VYRÁSŤ PRVÁ MEŠITA Strana 4.

VÝZNAMNÁ POSILA PRI ZRODE REPUBLIKY Strana 5.

KAŽDÉMU SA ZÍDE DÚŠOK OPTIMIZMU Strana 6.

KORUNA VO VIRVARE PRVEJ SVETOVEJ VOJNY Strana 8.

SILA A SLABOSŤ KRASKOVHO MLČANIA Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Košice – druhé najväčšie slovenské mesto – sú v tomto roku aj kultúrnou metropolou Európy. Aj preto organizuje Matica slovenská Svetové stretnutie Slovákov ako 12. pokračovanie Svetového matičného festivalu mladých Slovákov práve tu. V niekdajšom hlavnom meste Horného Uhorska, protitureckej pevnosti a medzinárodnej kupeckej metropole, kde boli v minulosti správne úrady Horného Uhorska, jeho Hlavný kapitanát a Spišská komora. Dnes je tu na stráženie ústavnosti sídlo Ústavného súdu Slovenskej republiky, ale i najväčší slovenský chrám a múzeum, ktoré uschováva Košický zlatý poklad.

História nás učí, že slovenská osada Villa Cassa bola najdôležitejšou osadou v regióne s veľkým farským kostolom, zaneseným do listín v roku 1230. A potom ju čakal veľký rozmach. Košiciam udelil kráľ Ľudovít Veľký prvý mestský erb v celej Európe! Bolo to v roku 1369. Onedlho sa začalo s výstavbou najväčšej katedrály v celom vtedajšom Uhorsku – Dómu sv. Alžbety. Za vlády Mateja Korvína žilo v Košiciach 10 000 obyvateľov, boli vtedy najväčším mestom na území Slovenska. V Košiciach bývalo veľa významných našincov, sídlila tu slávna univerzita od roku 1657 a nachádzal sa tu aj „pobočný stánok" Slovenského učeného tovarišstva. Cez Košice 1. marca 1849 pochodoval oddiel 800 slovenských dobrovoľníkov bojujúcich za slobodu a práva slovenského národa na čele s Hurbanom a so Štúrom.

V Košiciach dodnes nie je veľa slovenských pomníkov. Lebo sme už takí. Živý pamätník prítomnosti v tomto meste postaví stretnutie Slovákov sveta. Bude pripomínať nám i našim roztrateným bratom po svete, že v tomto krásnom meste prežili niekoľko šťastných dní, keď tu srdcia všetkých tĺkli rovnako. Po slovensky. Že to bolo v čase, keď boli Košice európskym hlavným mestom kultúry. A keď si Matica slovenská pripomína 150. výročie vzniku a národ 1 150. výročie najstaršej kresťanskej misie v strednej Európe.

Marián TKÁČ

R - 2013030

NEOGRAFIA MARTIN

www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
26
9 770862 882007

Slovenský spisovný jazyk oslavuje 16. júla stosedemdesiat rokov

V Ľuboreči by mal byť tento deň sviatkom

Ján Čomaj – Ilustrácia: archív SNN

Ako vieme, v lete v roku 1843 sa zišli tri najvýznamnejšie osobnosti národnodemokratického hnutia Slovákov 19. storočia – Štúr, Hodža a Hurban na jeho fare v Hlbokom, aby pripravili druhú kodifikáciu spisovnej slovenčiny. Prvá, Bernolákova, sa ani po polstoročí dostatočne neujala. Ide o taký prelomový dejinný počin, ktorý si pri jeho 170. výročí zaslúži aj pohľad na širšie historické súvislosti.

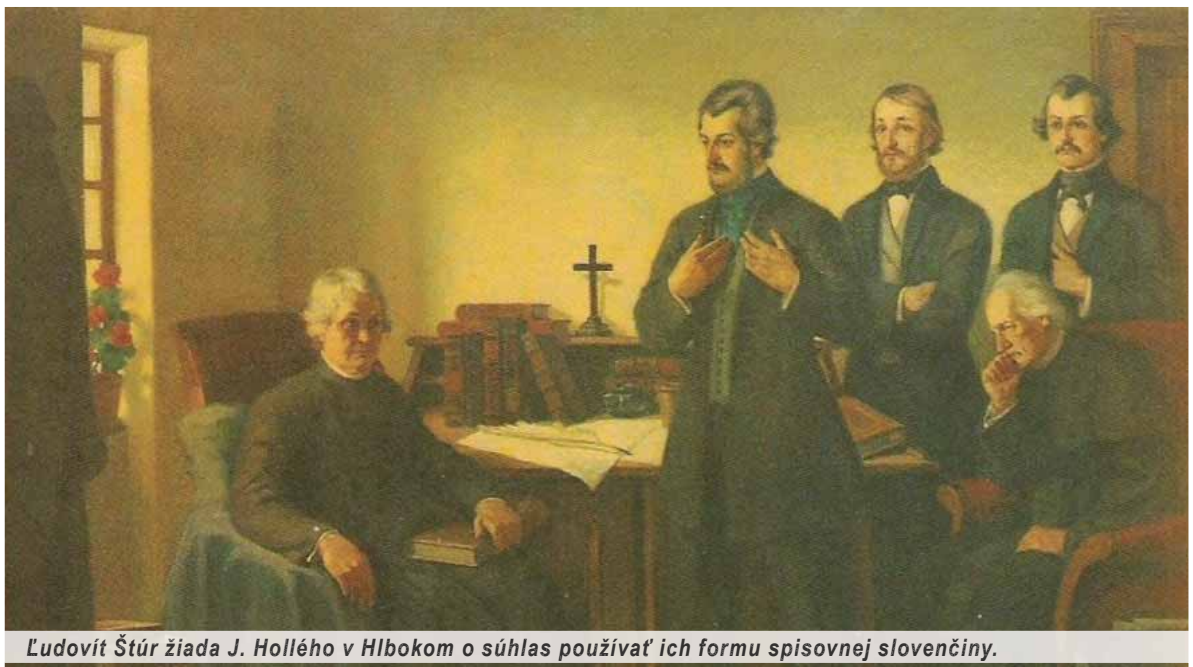

Ľudovít Štúr žiada J. Hollého v Hlbokom o súhlas používať ich formu spisovnej slovenčiny.

Čo matka Mária Terézia nestihla, o to sa snažil syn – cisár Jozef II. – nahradiť latinčinu ako jazyk úradov a štátnych inštitúcií nemčinou. V Rakúsku s tým nebol problém – po nemecky vedel každý. Horšie to bolo v Uhorsku. Tu cisár narazil na zúrivý odpor maďarskej šľachty a veľkostatkárov. V ústrety mu nevyšli ani chorvátski, slovenskí a rumunskí grófi, statkári a oligarchovia – väčšina z nich už hovorila len po maďarsky, iný jazyk sa im učiť nechcelo, dokonca mali snahu, aby sa maďarčina stala jediným dorozumievacím prostriedkom všetkých vrstiev obyvateľstva na celom uhorskom území, v čom ich uhorské úrady vrelo podporovali.

■ REAKCIA NA REAKCIU

Lenže v Uhorsku boli Maďari v menšine – väčšinu tvorili iné národnosti, najmä Slováci, Rumuni a Chorváti. Snaha zaviesť maďarčinu ako jediný dorozumievací prostriedok v celej krajine rozčerila v rumunskom Sedmohradsku, Chorvátsku a na Slovensku, ale aj na dolnozemskom maďarskom vidieku obývanom Slovákmi pokojnú hladinu spolunažívania. Národnouvedomovací proces sa aj tým prudko dynamizoval. Jedným z jeho hlavných požiadaviek sa stalo, aby vedľa maďarčiny bola na územiach obývaných inými národnosťami dorozumievacím i vyučovacím jazykom reč pospolitého ľudu. Aby sa však mohla stať aj úradnou rečou, bolo ju treba kodifikovať.

Slováci boli voči Rumunom, Chorvátom či Srbom v nevýhode – nemali oporu vo vlastnom historickom práve, keďže boli už deväť storočí súčasťou Uhorska – a dejiny Veľkomoravskej ríše z predchádzajúceho tisícročia boli v Uhorsku zamlčané a „úradne" nejestvovali.

■ INŠPIRUJÚCA HISTÓRIA

Pre slovenských osvietenských intelektuálov, ktorí na sklonku 18. storočia zažínali národné povedomie, bola veľkomoravská história, spojená so vznikom prvého slovanského písma, obrovským inšpirujúcim žriedlom. Vďaka predosvietenským osobnostiam (Matej Bel, Daniel Krman, Pavol Doležal, Ján Severeni, Juraj Papánek a i.) sa z vedomia nevytratila. Na Juraja Papánka sa často zabúda, pričom práve jeho kniha Dejiny slovenského národa – O kráľovstve a kráľoch slovenských oduševnila našich osvietencov. Mnohí autori ho nazývajú prvým slovenským historikom. Isté zadosťučinenie mu dala Slovenská pošta, keď v roku 2002 vydala poštovú známku s jeho portrétom (návrh M. Činovský, rytec F. Horniak). Priamou reakciou na Papánkov dôkaz o veľkolepej histórii Slovákov, o tom, že je to skutočne osobitný národ, je román Jozefa Ignáca Bajzu René mládenca príhody a skúsenosti, ktorý vyšiel tri roky po Papánkových dejinách a bol prvým pokusom vytvoriť spisovnú slovenčinu už na začiatku vlády Jozefa II. v roku 1783. Bajza sa neodvážil povýšiť niektorý dialekt, ale písal vo vlastnom jazykovom a gramatickom systéme, o ktorom si myslel, že by sa raz mohol cizelovať do podoby literárneho jazyka.

(Pokračovanie na 2. strane)

3 OTÁZKY PRE:

Bc. Svetlanu Müllerovú, úspešnú rómsku aktivistku

Medzi Rómami tiež možno dosiahnuť úspechy

● Ste aktérka vzdelávacieho programu pre Rómov v obci Jasov, ktorého výsledkom je zvýšenie ochoty Rómov vzdelávať sa a zníženie ich kriminality o 40 percent. Znie to ako zázrak, ako ste to dokázali?

Keďže v Jasove na východnom Slovensku vedeli, že rada školím, zavolala mi vedúca knižnice, aby som urobila prednášku pre žiakov rómskej základnej školy, lebo sa dopúšťali závažnej trestnej činnosti. Na prednáške sme rómskym žiakom a učiteľom čítali z knihy Cesta ku šťastiu vybrané témy ako Starajte sa o svoje okolie, Nekradnite a podobne. Malo to medzi žiakmi, učiteľmi a rodičmi žiakov veľký úspech. To bolo v roku 2009 v decembri. Počas vianočných sviatkov a Silvestra na obvodnom oddelení polície v Jasove zaznamenali prvé výsledky v znížení kriminality. Potom to už bolo ďalej pomerne ľahké, aj keď fyzicky náročné. Rómovia sa rozhodli upratať svoju osadu a žiadali, aby sa mohli ďalej vzdelávať v pravidlách, ktoré sa týkajú ich života a práce.

● Výsledky verifikovala samotná polícia?

V roku 2010 uviedol mjr. Ing. Jaroslav Kočiš z OO PZ v Jasove, že Rómovia sami zlikvidovali 150 ton odpadu bez použitia ťažkých mechanizmov a že v obci zaznamenali zníženie kriminality o 40 percent. Z pôvodných 420 výjazdov ročne ich bolo zrazu len 220. Počas aktívnej práce nezaznamenali nijakú kriminalitu.

● Váš vzdelávací program sa po Jasove uplatnil aj v Košiciach. Tam sa vraj tiež pozitívne prejavujú jeho zámery a účinok. Ako?

Po následných desiatkach rokovaní sa rozhodli hlavní predstavitelia Luníka IX v Košiciach nasledovať príklad Jasova. Jasovčania im dokonca prišli pomôcť v tričkách Cesty ku šťastiu s vytlačeným pravidlom číslo 6: Dávajte dobrý príklad. Útla brožúra Cesta ku šťastiu obsahuje dvadsaťjeden pravidiel, morálnych noriem, ktoré môžu každého priviesť ku kvalitnejšiemu životu. Známe, no všeobecne málo dodržiavané pravidlá priviedli Rómov k tomu, že začali pracovať a skvalitňovať svoju životnú úroveň. Je to pre mnohých neuveriteľné, ale je to tak.

Zhováral sa Ivan BROŽÍK

V SNN 27/2013 SI PREČÍTATE

- Ako Slováci oslávili 1 150. výročie príchodu svätých Cyrila a Metoda na Slovensko
- Od kožušín, hrivien, denárov, cez groše, toliare a zlatky až po korunu - IV. časť
- Bratský národ Chorváti vstúpili do Európskej únie aj vďaka Slovákom

Slovenský spisovný jazyk oslavuje 16. júla stosedemdesiat rokov existencie

V Ľuboreči by mal byť tento deň sviatkom

Ján ČOMAJ

(Dokončenie z 1. strany) – O rok neskôr prišiel z katolíckeho seminára vo Viedni na generálny seminár v Bratislave nadaný a vzdelaný klerik Anton Bernolák. Vedel, že ak ľudia na Slovensku nebudú používať živú reč aj v písomnom styku a ak sa táto reč nestane jazykom ich literárnych diel, nebudú moderným národom a nepodarí sa im smerovať k svojej štátnosti. Hoci sám bol potomkom starej šľachtickej rodiny z Oravy, Trnava bola preňho slovenským Rímom, mala veľa škôl, univerzitu, tlačiareň, svätovojtešské vydavateľstvo, veľa kultúrnych spolkov a inštitúcií, tak vo svojom historickom pokuse o prvé kodifikovanie slovenskej spisovnej reči zvolil nárečie z okolia Trnavy, podopretom fonetickým pravopisom a dobre vypracovanou gramatikou. V roku 1787 vydal v latinčine dielo Kritická filologická rozprava o slovenských písmenách a ešte v tom istom roku aj príručku k novému spisovnému jazyku Stručná a zároveň ľahká ortografia, v roku 1790 základné dielo jeho kodifikácie Slovenská gramatika a o rok neskôr Etymológiu slovenských slov a pripojil aj zbierku slovenských ľudových prísloví.

Možno ešte nedozrel čas. Možno bol trnavský dialekt vzdialený vzdelancom v ostatných kútoch Slovenska, o pospolitom ľude ani nehovoriac, možno bol veľmi blízky češtine... Pravdou však zostáva, že Bernolákov počin je nielen dôkazom jeho vedeckej a vlasteneckej mohutnosti, ale aj míľnikom na ceste ku krásnej, modernej a dôstojnej spisovnej slovenčine.

■ ŠTÚROV POČIN

Muselo prejsť polstoročie, aby vyrástla nová generácia vlastenecky mysliacich slovenských vzdelancov a dozrela potreba druhej kodifikácie slovenskej spisovnej reči. Jej iniciátorom bol Ľudovít Štúr, spolutvorcami jeho dvaja najbližší spolupracovníci Hurban a Hodža. Ani ona však nevstúpila do života ľahko a samočinne. Štúrovci si novú spisovnú reč najprv nechali schváliť národnou duchovnou autoritou – básnikom Jánom Hollým, až po jeho posvätení ju predložili plénu slovenského spolku vzdelancov a umelcov Tatrín v Martine koncom augusta ďalšieho roka. Štúr chcel spisovný jazyk odobriť aj u Juraja Palkoviča, vedúceho katedry slovenského jazyka a literatúry evanjelického lýcea v Bratislave, u ktorého kedysi študoval a ktorého na katedre zastupoval. Starý pán dlho bránil biblickú češtinu a nevedel pochopiť potrebu vlastného spisovného jazyka. Po tom, čo si uvedomil ohlas, aký nová kodifikovaná slovenčina v intelektuálnej verejnosti i v pospolitosti vyvolala, však povedal:

Když takové věci vyvedlo to slovenské hýbání, když slovenčina takovou moc měla na srdce národa, že k boji je roznítila, nu nechže si bude! Já již myslil, že Slováci navěky jsou pochováni – a hle, slovenčina byla jejich křísitelem z mrtvých!

Štúr nový spisovný jazyk zdôvodnil v dielach Nárečja slovenskuo a potreba písania v tomto nárečí a Náuka reči slovenskej – obe v roku 1846.

Jazyk je element večne v pohybe, reagujúci na spoločenské zmeny, vedu, techniku, sociálne a politické udalosti, na život národa.

■ REČ JE ŽIVÁ SILA

Už v najbližších rokoch sa prejavili drobné trenice medzi jazykovou normou a meniacou sa spoločenskou potrebou. Novú slovenčinu upravil najprv Michal Miloslav Hodža a po ňom o čosi hlbšie korektúry vykonal katolícky teológ, vtedajší špičkový slovenský jazykovedec univ. prof. Martin Hattala. Spresnenia obsiahol v dielach Gramatica lingue slovenicae (1850), Srovnávací mluvnice jazyka českého a slovenského (1857) a Krátka mluvnica slovenská (1858).

Ďalšiu úpravu podľa dobových potrieb vykonal jazykovedec Samuel Czambel v Rukoväti spisovnej reči slovenskej (1902) a v Pravidlách slovenského pravopisu (1931). Slovenčina rokmi zaznamenala aj počešťovanie pod politickým vplyvom Prahy, aj jazykový purizmus, prehnanú starostlivosť o čistotu slovenčiny, čím sa neraz ochudobňovalo jej živé slovné bohatstvo. Dnešná spisovná slovenčina sa riadi Pravidlami slovenského pravopisu z roku 2000, jej výslovnosť dielom univ. prof. Ábela Kráľa Pravidlá slovenskej výslovnosti z roku 1984 a jej slovná zásoba predstavuje podľa šesťdielneho Slovníka slovenského jazyka (1959 – 1968) 120 000 slov, čím patrí medzi výrazovo najbohatšie európske jazyky.

• • •

Raz Štefan Kvietik v úzkom kruhu priateľov pri spomienkach na mladosť spomenul istého pána Špirku, u ktorého býval ako gymnazista. „Najviac sa mi páčil názov dediny, z ktorej pán domáci pochádzal – Ľuboreč," vraví Štefan, „no povedzte, nie je to krásne? Ľuboreč. Ľúba reč. Nádhera!" Ľuboreč je dedinka v lučeneckom okrese a má asi tristotridsať obyvateľov. Možno aspoň v Ľuboreči by mal byť 16. júl sviatkom. Lebo v ten deň pred sto sedemdesiatimi rokmi sa z množstva slovenských dialektov zrodila jedna ľúba reč – spisovná slovenčina.

Slováci neprahnú po češtine, ale aj tak k nám vytrvalo preniká

Dbajme o čistotu reči, pestujme jazykový cit

Peter JÁNOŠÍK

Budeme dvojjazyčným národom? A udržíme si cit pre materčinu? Otázky, pre mnohých znepokojujúce, vyplývajú z jazykovej blízkosti slovenčiny a češtiny, ktorá v situácii, keď Slovák je nútený kúpiť si potrebnú knižku v češtine – slovenské vydanie by vzhľadom na menší náklad bolo nerentabilné –, sa ukazuje ako slovenčine skôr škodlivá. Česká verzia danej knižky je tu však ekonomicky výhodnejšia, a tak si osvojujeme taje cudzieho blízkeho jazyka. Masovo sa to deje aj prostredníctvom sledovania česky dabovaných televíznych filmov. Je slovenská reč v ohrození?

Každý jazyk má svoju špecifickú štruktúru, nie je to konglomerát slov, ale organizovaný celok. Má svoju ustálenú rytmiku, podmienky preberania cudzích slov, osvedčené konštrukcie viet ako vyjadrovania myšlienok, etymológiu, štylistiku. Utvára sa v nás jazykový cit, ktorým sa riadime pri komunikovaní. Jazyk je znakový systém otvárajúci bránu k systému ľudského myslenia, je kľúčovým bodom vedúcim k poznaniu. Otvára bránu aj k poznaniu vzdialených premien minulých pokolení. Aké zmeny jazyka čakajú to naše?

■ PODKLADÁME SA CUDZOTE

Systém jazyka by bolo možné označiť ako totalitu celistvosti a mnohostrannosti jeho prvkov, významov a zákonov. Ale nijaká totalita nie je izolovaná. Existujú kontakty medzi jazykmi, ktoré sa prejavujú sčasti ako výpožičkové kontakty, sčasti ako genetické jazykové príbuzenstvo. Podľahne náš predkami po stáročia budovaný jazykový cit pre materčinu českému systému? Prvé náznaky sa už ukazujú. V istej nočnej televíznej telefonickej peňažnej hre sa objavuje nápis aj upozornenia moderátorky na „rýchle prepojovanie". Slovenčina na päťslabičné domáce slová nie je zvyknutá a dlhšie mi trvalo, kým som si uvedomil, čo mi bije do uší, prečo mi slovo prepojovanie neznie systémovo. Rytmika slovenčiny vyžaduje spojenie rýchle prepájanie. Nejde však vždy o rytmus jazyka. Pri hudobnej produkcii v televízii nepočujeme iné, než že spevák vystupuje v ‚doprovode', ‚s doprovodom' daného orchestra. Darmo budeme v slove ‚doprovod' hľadať slovenský koreň, nenájdeme ho, pretože koreň ‚-prov-' v slovenčine neexistuje. Existuje iba koreň ‚-prev-' sprevádzať, vyprevádzať. Spevák teda spieva, huslista hrá so sprievodom orchestra. Bohužiaľ, našim hlásateľom v elektronických médiách sa slová ‚sprievod, so sprievodom,' v týchto spojeniach vidia profánne asi pre spojenie, prvomájový sprievod'. Rovnako zrejme

NAŠA SLOVENČINA

komunizmom straší slovo vyslobodzovať, vyslobodiť. Pri automobilovej nehode televízni hlásatelia posádku vyprosťujú. Opäť treba zduplikovať, že ani koreň ‚-pros-' v tomto význame v slovenčine neexistuje. Máme iba slovo prostý, jednoduchý, a to je významovo úplne iné a odlišné od významu ‚vyberať dakoho z auta'. Aj tu nás udrží v norme jazykový cit.

■ EKONOMICKÝ TLAK

„Vysokou školou" zvládnutia slovenčiny sa ukazuje používanie spojok ‚keď' a ‚kedy'. Jednoducho sme bezradní, kedy použiť príslovkovo časovú podraďovaciu spojku keď a kedy príslovkové opytovacie zámeno kedy. Tápu v tom aj redaktori, aj vysokopostavení politici. Čeština to má jednoduchšie – má spojku kdy, a tá sa používa aj v nepriamych opytovacích časových vetách, aj v oznamovacích: Řekni, kdy přijedeš... V dobách, kdy nám bylo nejhůř. Slovák povie: Povedz, kedy prídeš... V časoch, keď nám bolo najhoršie. V zásade spojku ‚kedy' používame, keď z vedľajšej vety možno utvoriť priamu otázku (Povedz,) Kedy prídeš? Iné je: Ozvi sa, keď prídeš. Spojka keď sa pomaly úplne vytráca z jazykových prejavov. Rovnako tak nám česká spojka k nahrádza slovenské na. Prevzatým českým slovom žáden / žádný sme doslova vyhubili slovenský ekvivalent nijaký. Zásadne čosi meníme k lepšiemu – nie na lepšie... Rovnako sa vytráca slovo rátať. Všetko – podľa češtiny, kde je to jasný germanizmus – iba počítame, nerátame. Snažíme sa namiesto toho, aby sme sa usilovali... Aj keď je snaha doslovný český kalk. Je to ochudobňovanie slovenčiny.

Slováci neprahnú po češtine. Tá preniká na Slovensko iba z ekonomických dôvodov. Máme do slovenčiny preloženú ruskú klasiku, Shakespeara, diela francúzskeho romantizmu, Iliadu a Odyseu a vlastne všetko hodnotné, čo svetová literatúra vyprodukovala. Slovák siahne po českej knihe, iba keď ju nenájde v slovenčine. A s takými prípadmi musíme do budúcnosti rátať aj naďalej. Rovnako všetky filmy, ktoré televízny moloch spotrebuje, nemožno predabovať do slovenčiny. Čeština tu pomáha ako ekonomická barlička. Ak budeme bezdôvodne porušovať zákonitosti slovenčiny – čo sa pre moderátorov často javí ako cesta ľahšieho odporu – začneme strácať jazykový cit, zakódovaný rytmus materčiny, dáme sa cestou používania neorganických slov a spojení. Ako tomu zabrániť je na kompetentných – jazykovedcoch aj na ministerstve kultúry. A najmä na verejnoprávnej RTVS, ktorá by vo svojej osvetovej činnosti nemala zabúdať na jeden zo svojich základných pracovných nástrojov – jazyk.

VŠIMLI SME SI

Bomburova šabľa pre A. Mišaneka

V poradí XVIII. ročník medzinárodnej súťaže kresleného humoru a satiry o Bomburovu šabľu v Brezne 2013 na tému Seniori a dnešok už pozná svojho ostatného hlavného víťaza. Populárna „Šabľa" z „Horehronia!" putuje pod „Tatry" do Popradu. Obohatí vitrínu cien a ocenení z domova a zo sveta známeho slovenského karikaturistu Andreja Mišaneka (1945), priznaného nielen od Tatier až po Dunaj zásluhou dnes už kultového humoristického týždenníka Roháč, ktorého výtvarnú a literárnu tvár nezameniteľne formoval v spolupráci s tandemom Milan Vavro a Božena Plocháňová viac ako tri desaťročia, ale rešpektovaného vo svete kartún aj za hranicami Slovenskej republiky (od Pribaltiky, Labe až po Bospor)... V marci jeho výtvarný opus Karla Gotta – Zlatého slávika z Prahy nechýbal ani na úspešnej medzinárodnej výstave Výtvarná pocta Karlovi Gottovi - Polstoročie na scéne v Košiciach hlavnom meste európskej kultúry 2013 (vo vybranej Top spoločnosti karikaturistov ako akademika Močalova, L. Vaněka, Šípoša, Gľondu, Jurka, Krumpolca, Fiťmu, Chažieva, Santosa, Semendjajeva, Frankowskeho, Cebulu...).

Andrej Mišanek je známy ako obľúbený glosátor nášho týždenníka Slovenské národné noviny.

Peter ZÁVACKÝ
Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Na hornej Nitre pribudlo súsošie svätých Cyrila a Metoda

Bratislavu zahanbujú malé dedinky

Stavanie sôch a súsoší je už od pradávna symbolom oslavy a vzdávania vďaky významným osobnostiam v našej histórii. Ich odkaz nám zároveň ukazuje, ktorou cestou by sa malo uberať naše smerovanie do budúcnosti. Aj v Mačove, časti obce Diviaky nad Nitricou, si uvedomujú význam týchto symbolov.

Práve preto sa rozhodli uctiť si pamiatku sv. Cyrila a Metoda postavením ich súsošia v centre časti obce. Stalo sa tak pri príležitosti osláv 1 150. výročia príchodu slovanských vierozvestcov na naše územie, 150. výročia založenia Matice slovenskej a v neposlednom rade pri príležitosti založenia Miestneho odboru (MO) Matice slovenskej Diviaky nad Nitricou. Novozvoleným predsedom MO sa stal Anton Blaho, ktorý už mnohé roky organizuje v regióne kultúrne podujatia (Gazdovsko-remeselnícky deň v Mačove, Hubertovu a gazdovskú parádu Mačov a pod.) a má veľké zásluhy na zachovávaní hmotného i nehmotného kultúrneho dedičstva. Nasledovala diskusia s predsedom MS, ktorý zúčastneným novým členom MS venoval svoju knihu o Matici slovenskej s názvom Ochrankyňa národa.

Slávnostný program pokračoval presunutím sa k súsošiu sv. Cyrila a Metoda, ktorého autorom je umelecký rezbár Michal Barta z Bystričian. Sochu vyrezal

ČO INÍ NEPÍŠU

z topoľového dreva počas Gazdovsko-remeselníckeho dňa v Mačove priamo pred očami návštevníkov. Na slávnostnom akte jej posvätenia sa zišla približne stovka miestnych ľudí a pozvaných hostí, medzi ktorými nechýbali zástupcovia o. z. HIPO Mačov, K2000, RKC v Prievidzi, MO MS v Prievidzi, D MS v Dubnici nad Váhom a poslanci Trenčianskeho samosprávneho kraja. Slávnostné uvedenie do života súsošia sv. Cyrila a Metoda sa začalo trúbením trombít v podaní folklórnej skupiny Hájiček z Chrenovca-Brusna. Program pokračoval recitáciou básne Milana Rúfusa Ďaleká tvár od Simony Blahovej. Predseda MS M. Tkáč udelil novému predsedovi MO pamätný list pri príležitosti 150. výročia vzniku MS za dlhoročnú činnosť pri zachovávaní odkazu našich predkov. Ocenil tiež myšlienku, na základe ktorej vzniklo súsošie, a zdôraznil význam príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie, ako aj vznik MO MS v obci. Slávnostnú atmosféru podujatia podčiarkol Staroslovienský Otčenáš v podaní speváčky Jany Pekárovej, ktorá svojím nádherným hlasom vyvolala príjemné zimomriavky. Ďalej slovo patrilo miestnemu farárovi. V krátkosti zdôraznil odkaz solúnskych bratov, ktorí na našom území šírili kresťanstvo, písmo a vzdelanosť. Nasledovalo posvätenie súsošia. **Text a foto: Viera ŠINSKÁ**

Kto na kríze najviac profituje

Roman MICHELKO

Odkedy vypukla kríza v eurozóne, ktorej spúšťačom bol vraj neutešený stav gréckych financií, verejnosť neustále zasypáva množstvo tupo demagogických pravicových báchoriek o tučných a lenivých Grékoch a o zodpovedných nemeckých či francúzskych bankároch. Plytkí demagógovia ako Sulík a spol. nám dnes a denne hovoria, ako doplácame na Grékov, na ich tučné dôchodky či vysoko nadštandardné sociálne pôžitky. Pritom skutočnosť je úplne iná. Poznajúc fungovanie systému sme už viackrát hovorili o tom, že nejde o záchranu Grécka, ale o záchranu tučných ziskov nezodpovedných a nenásytných nemeckých či francúzskych bánk.

Dosiaľ to bol len dobre vyargumentovaný pocit, ten sa však publikovaním analýzy spoločnosti Attack Österreich, ktorú zverejnil nemecký denník Süddeutsche Zeitung, zmenil na trpkú a nevyvrátiteľnú skutočnosť. V analýze sa konštatuje, že viac ako tri štvrtiny sumy, ktorú doteraz dostalo Grécko v rámci medzinárodnej pomoci na svoju záchranu, skončilo v bankách a u bohatých kapitálových investorov. Doteraz Grécko dostalo na prekonanie problémov 207 miliárd eur. Z nich takmer 160 miliárd zakotvilo v peňažných ústavoch a na účtoch finančných investorov. Z toho teda jasne vyplýva, že cieľom európskych politických elít nie je záchrana gréckych obyvateľov, ale finančného sektora veriteľských krajín. Grécka vláda z pomoci vyčlenila 58 miliárd eur na zvýšenie vlastného kapitálu gréckych bánk, 55 miliárd eur sa použilo na splatenie štátnych dlhopisov a za 11 miliárd eur sa kúpili štátne dlhopisy, ktorých termín splatnosti ešte nevypršal, ale ich cena na medzinárodnom finanč-

KOMENTÁR

nom trhu bola veľmi nízka. Ďalších 35 miliárd eur dostali medzinárodné banky, poisťovne a investičné fondy, ktoré v roku 2012 súhlasili, že sa vzdajú časti svojich finančných pohľadávok voči gréckemu štátu. Do štátneho rozpočtu sa z celkového objemu pomoci dostalo len 47 miliárd eur; z nich sa podľa výpočtu Attacku vyčlenilo 35 miliárd eur na vyplatenie úrokov majiteľom štátnych cenných papierov.

Vo svetle týchto skutočností sa potom musíme pýtať, koho to vlastne EÚ, resp. jej finančné mechanizmy typu euroval zachraňujú? Občanov alebo tučné zisky babráckych, pažravých a špekulatívnych bankárov? V tejto súvislosti je potom úplne namieste klásť si otázku, či je v poriadku, ak sa proti vôli väčšiny nevinných občanov krajín PIIGS, Pobaltia, ale aj iných štátov EÚ prijímajú drakonické antisociálne opatrenia. Ak totiž zisťujeme, komu vlastne slúžia, tak musíme trpko konštatovať, že rozhodne nie občanom krajín v kríze, ale ich nezodpovedným veriteľom.

Zdá sa však, že čoraz menej ľudí je uzrozumených s tým, že si majú uťahovať opasky len preto, aby niekomu neklesli zisky a aby si nezodpovední bankári nemuseli odoprieť svoje tučné finančné bonusy. Ak niekto nemá mieru – a európski bankári ju evidentne nemajú – skôr či neskôr musí nastať trest. Prvým znakom spoločenskej rezistencie na spôsob, akým sa zametá s ľuďmi, bolo riešenie cyperskej krízy. Ako sme už písali, napriek pôvodným plánom sa na stratách finančného sektora nebudú podieľať všetci občania, ako to bolo spočiatku plánované, ale len zámožní ľudia a oligarchovia (bohužiaľ, tí slovenskí z Penty nie, keďže necelý rok pred krachom Cypru zmenili svoj daňový domicil na ostrov Jersey), ktorí mali na účtoch viac než 100 000 eur.

To je však len prvý krok. Zdá sa, že sa pomaly končí aj dosiaľ ničím neobmedzená moc ratingových agentúr, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú výšku úroku pri štátnych dlhopisoch a svojím konaním môžu zabezpečiť, že aj vnútorne zúfalo dýchavičná ekonomika, ako napríklad Grécko, mala ešte pol roka pred krachom áčkový rating, zatiaľ čo oveľa zdravšie Slovinsko ho má podstatne horší.

Treba teda kvitovať iniciatívu Slovinska zažalovať jednu z ratingových agentúr, ktorá jej udelila nespravodlivo nízky rating, a veriť, že v žalobe uspeje. Zároveň dúfať, že moc nezodpovedných a skompromitovaných finančno-oligarchických skupín bude klesať, keď si ľudia konečne uvedomia, o čo v tejto hre vlastne ide.

Nečakajme, kým sa zotmie

Eva ZELENAYOVÁ

Čím viac sa vzďaľujeme od novembra 1989, tým viac narastá medzi obyvateľstvom skepsa. Televízne obrazovky ponúkajú svet smotánky, úspešných, bohatých ľudí, ale realita 99 percent občanov sa tomuto rozprávkovému svetu vôbec nepodobá. Nesloboda nie je len novinová cenzúra, ale aj absolútny nedostatok základných životných potrieb. Ak človek nemá na zubára, o akých istotách sa dá hovoriť? Určite nie o sociálnych, ktoré by v dnešnej vyspelej Európe mali byť samozrejmosťou. No sú aj iné, na ktorých stojí a padá ľudstvo.

Kríza. Tá síce zachraňuje politikom existenciu, ale vôbec ich nemobilizuje na záchranu ľudí. Najmä vtedy, keď je celosvetová. Známy český psychiater a teológ Max Kašparů v jednom interview povedal: „U nás je populárne hovoriť o kríze – ekonomickej, ekologickej, finančnej, bytovej, energetickej. Ale problémom je kríza hodnôt, ja to nazývam krízou lámp! Zha-

POZNÁMKA

síname jednu lampu za druhou. Lampu zdravého rozumu, lampu zdravej viery, lampu zdravých medziľudských vzťahov, a tak sa nám tu stmieva."

Francúzska vláda nie tak dávno presadila homosexuálne manželstvá. Navzdory verejnej mienke. Exhibicionistická menšina si presadila svoje. A nielen vo Francúzsku. Aj v Amerike. Kým vo Francúzsku zdesená verejnosť protestovala v uliciach hlavného mesta, Najvyšší súd v USA zrušil zákon, ktorý definuje manželstvo iba medzi mužom a ženou. Americký prezident Barack Obama rozhodnutie Najvyššieho súdu privítal a nariadil ministrovi spravodlivosti, aby v záujme jeho implementácie zrevidoval všetky príslušné federálne zákony. Dokonca vydal písomné vyhlásenie: „Sme národ, ktorý deklaroval, že sme boli všetci stvorení ako rovní, a teda musí byť rovná aj láska, ktorú dávame jeden druhému."

Aký cieľ sleduje súčasná vyspelá civilizácia? Zdravý rozum nemôže v tom nevidieť civilizáciu smrti. Človek povyšuje na rovnakú úroveň manželstvo, ktoré nemôže splniť jeho základný predpoklad – reprodukciu ľudstva. Pompéznosť, s akou homosexuáli predvádzajú svoju inakosť a neschopnosť spoločnosti brániť sa ich požiadavkám, poukazuje na silnú loby, ktorá stojí za projektom zničenia rodiny. Slovensko nie je nedotknuteľným ostrovom. Bratislavské dúhové sprievody si už našli podporu u najvyšších politických predstaviteľov. Liberáli dokonca majú svojho kandidáta na prezidenta Petra Osuského. Jeho flexibilnosť sa prejavila, keď sa z konzervatívca stal liberál. Prečo by nepožehnal inakosť? V jednom rozhovore priznal, že nemá problém s požiadavkou registrovaného partnerstva a jeho odpoveď „zatiaľ nie" na otázku, či by povolil homosexuálnym párom adoptovať si dieťa, je znepokojujúca. Slovensko pravdepodobne nezachráni Európu pred zánikom jej pôvodného obyvateľstva, ale nemuseli by sme sa s tým aspoň tak ponáhľať.

Zákon o rodine hovorí, že rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti. Spoločnosť všetky formy rodiny všestranne chráni. Tak si ju chráňme, kým sa nezotmie.

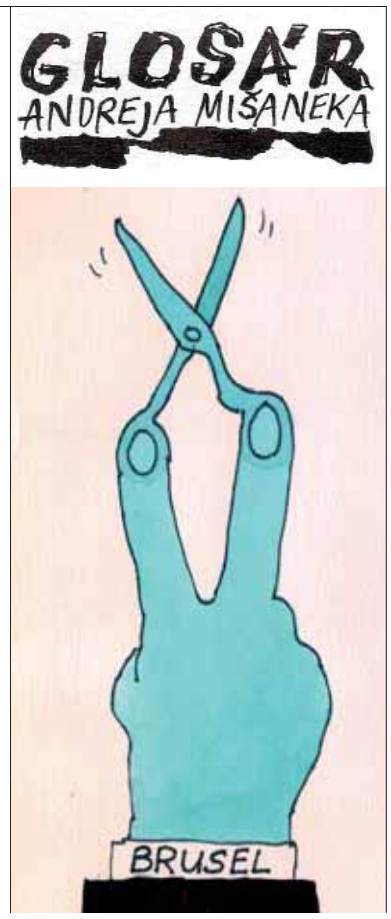

SPOZA OPONY

Prečo Únii nedôverovať a preverovať

Dušan D. KERNÝ

Európa vstúpila do našich životov toľkými samozrejmosťami, že už celé generácie žijú v úplne inom svete. Takom, ktorý bol v mladosti ich rodičov niečo ako vedecká fantastika. Žijeme v spoločnosti, ktorá nie je riadená vertikálne – teda rozhodnutiami zhora alebo telefonátom z Prahy – ale horizontálne, sme navzájom prepojení v každej chvíli. V našom prepojenom svete je už jediné akoby centrum, a to sú rozhodnutia Európskej únie.

Kým v súkromnom živote sme prepojení každú chvíľu prostredníctvom textových či obrazových správ v čoraz dômyselnejších chodiacich telefónoch, stále máme problémy vyznať sa v postupoch Únie samotnej. Hovorí sa, že Úniu treba priblížiť občanovi – a takto sa hovorí už veľmi dlho. Blízkosť k občanovi – aby občan chápal Úniu, to bol problém, ešte keď nebola rozšírená. Už vtedy sa hovorilo o Bruseli, že je vlastne aj iným názvom pre byrokraciu. Teraz, keď sa blížia voľby do Európskeho parlamentu, znovu sa vynára problém, že Únia musí byť blízko občanovi, občan ju musí chápať. Čaká sa od nej veľa, viac, ako je schopná dať. Ešte nikdy nečelila takým problémom mladej generácie ako teraz, ešte nikdy nebolo toľko mladých ľudí bez zamestnania, bez nádeje na zamestnanie ako teraz. A to nielen v tzv. nových štátoch Únie, ale aj v zavedených štátoch, kde sa trhová ekonomika a právny štát budovali desaťročia.

Keď bolo v Bratislave ojedinelé stretnutie dvadsiatich prezidentov, maďarský prezident vyslovil pochybnosť, či Európska únia, rozumej Brusel, bude schopná tak rýchlo pomôcť štátom, ktoré postihli záplavy, ako rýchlo pomohla miliardami euro problematickým bankám.

Problém s Bruselom sa však dnes dostáva do inej polohy, ako len do akejsi paušálnej kritiky Únie. Ukázalo sa to pri vnútropolitických problémoch Francúzska, kde narastajú ťažkosti s pravicovými a extrémistickými hnutiami a rastie podpora pre generáciu nasledníkov Le Pena. Po prvý raz člen francúzskej vlády, ústavný činiteľ Francúzskej republiky kritizoval nie Úniu, ale osobne a priamo jej vedenie, Európsku komisiu, konkrétne adresátom kritiky bol jej predseda Barroso. Išlo o to, že tlak na úsporné programy ohrozuje demokraciu. Podľa tejto kritiky nešikovný postup komisie nahráva extrémistickým silám a národné vlády tak čelia dodatočným novým problémom tým, že plnia alebo by mali plniť niektoré rozhodnutia komisie.

Išlo o prvú takúto kritiku postupu predsedu EK. Bola to správa, ktorú Financial Times umiestnili na prvú stranu! Je to totiž nová situácia – nekritizuje sa paušálne Brusel, komisia, ale konkrétny postup jej vrcholného predstaviteľa v konkrétnej situácii, konkrétne rozhodnutie. A o to tu ide – aby nielen občan, ale aj predstavitelia národných vlád konkrétne rozoberali konkrétne rozhodnutia, aby dôverovali Únii, ale na druhej strane aby vedeli, kedy nedôverovať a preverovať konkrétne rozhodnutia konkrétnych činiteľov.

Sme v situácii, keď si už sypú popol na hlavu najvyššie medzinárodné finančné inštitúcie, že zle postupovali v prípade riešenia gréckej finančnej krízy, že zle odhadli, ako budú pôsobiť úsporné opatrenia, a vrhli nimi národné vlády a milióny občanov do neriešiteľných problémov. Únia vstúpila do nášho každodenného života a teraz je zrejme najvyšší čas, aby pred voľbami do Európskeho parlamentu občan urobil všetko preto, aby mohol vstúpiť do jej „života". Únia a jej činitelia prestali byť nielen nedotknuteľní, musia byť vystavení masívnemu tlaku. Brusel síce zdôrazňuje ohľad na národné špecifiká či osobitosti, ale my to musíme chápať ako nevyhnutnosť vyhodnotiť naše dvadsaťročné národné, kolektívne skúsenosti a nevyhnutnosť na novo formovať spôsob, ako usporiadať priestor päťmiliónového štátu.

SEBAOBRANA

Európska komisia vyzvala päť štátov strednej Európy, vrátane Slovenska, aby zlepšili postavenie Rómov a splnili tak národné ciele v boji proti chudobe, ku ktorým sa zaviazali. Výzva sa okrem Slovenska týka aj Bulharska, Českej republiky, Maďarska a Rumunska a jej autorom je eurokomisár pre sociálne záležitosti László Andor.

Nabádajú na desegregáciu

Slovensku sa vraj darí v integrovanom prístupe pri alokácii finančných zdrojov, v mapovaní situácie Rómov a v zapájaní lokálnych a regionálnych štruktúr. Naopak, polepšiť by sme sa mali v oblasti presvedčivého boja proti diskriminácii. Patríme medzi štáty, ktoré síce zaangažovali do procesu integrácie Rómov lokálne a regionálne orgány, lenže bez toho, aby sa im vyčlenili zodpovedajúce finančné zdroje. SR by mala zlepšiť výmenu osvedčených prístupov a projektov, ako aj spoluprácu so samosprávami.

Európska komisia (EK) sa domnieva, že finančné zdroje nie sú dostatočné ani riadne kvantifikované. Oceňuje, že Slovensko si ako cieľ stanovilo zvýšiť účasť na predškolskej výchove už od troch rokov. Pozitívne vníma, že plánujeme zvýšiť počet učiteľov a odborných pracovníkov, ktorí ovládajú rómsky jazyk. V školstve vraj segregujú najviac Slováci a Maďari. Podľa EK sa treba viac zamerať na opačný proces – desegregáciu. Dobrý je aj zámer stimulovať zamestnávateľov, aby prijímali uchádzačov zo sociálne znevýhodnených skupín, píše sa v správe EK, ktorá odporúča, aby sa aktívna politika trhu práce zamerala na prístupné a cielené hľadanie práce pre rómskych uchádzačov o prácu.

Slovensko by sa malo zamerať na dlhodobú nezamestnanosť a nízku úroveň pracovných zručností. Silnou stránkou národnej stratégie je podľa EK zámer zlepšiť u nás prístup k zdravotníckym službám, vrátane preventívnej starostlivosti, zlepšiť úroveň hygieny v osadách, zvýšiť informovanosť o otázkach zdravia, sexuálneho a reprodukčného správania, drogovej závislosti a domáceho násilia. EK odporúča Slovensku, aby kvantitatívne vyhodnotilo zdravotnú situáciu Rómov. Komisia sa domnieva, že národnej stratégii by prospelo, keby obsahovala konkrétnejšie plány, ako dosiahnuť vytýčené ciele.

EK vyzdvihla dva konkrétne projekty. Jedným je projekt v Čičave v okrese Vranov nad Topľou, zameraný na zlepšenie bývania marginalizovaných Rómov. V rámci projektu sa podarilo nahradiť chatrče novými ubytovacími jednotkami, vrátane centra pre osobnú hygienu a pracovne. V Čičave sa tiež darí aktívne zapájať Rómov do rozhodovacieho procesu. Druhým projektom je Nitra nad Ipľom. Podarilo sa tam zlegalizovať vyše dvadsať pozemkov, ktoré využívajú Rómovia, renovovalo sa dvadsať rodinných domov, pri rekonštrukčných prácach získalo dočasnú prácu sedemdesiat ľudí. Samospráva zamestnáva päť Rómov.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Verejnosť je nahnevaná, ako účinkujú naši futbalisti v kvalifikácii MS

Pomôže nový tréner zlepšiť reputáciu?

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: internet – zdroj: www.sport.noviny.sk

Na Slovensku takmer každý rozumie trom veciam: futbalu, pivu a politike. No niekedy sa zdá, že prinajmenšom futbalu už nemôže rozumieť nikto. Myslíme tým blamáž futbalovej reprezentácie po skazenom zápase kvalifikácie na majstrovstvá sveta v Brazílii. Naši „chlapci" dokázali s amatérmi z Lichtenštajnska iba remizovať a spravili si riadnu hanbu. S účasťou na MS 2016 sa môžu takmer s istotou rozlúčiť a rozlúčili sa už aj s trénerskou dvojicou Michal Hipp a Stanislav Griga.

Horúci kandidát na trénera futbalovej reprezentácie Ján Kozák.

Čo k tomu povedal prezident Slovenského futbalového zväzu Ján Kováčik? Hovorilo sa mu ťažko: „V princípe zopakujem to, čo som povedal bezprostredne po zápase vo Vaduze, pretože niet výstižnejšej formulácie: hanba, hanba, hanba... Musím sa ospravedlniť ľuďom, že v ťažkej dobe, ktorú žijeme, sme ich mali futbalom potešiť, namiesto toho sme im spôsobili traumu a bolesť. Blamáž. Hanba. Dve najvýstižnejšie slová. Prístup mužstva k zápasu vo Vaduze nebol fér. Zastávam názor, že nech je situácia akokoľvek nepríjemná, vždy je lepšie nechať opadnúť emócie a riešenie hľadať s chladnou hlavou. Prepojenie zodpovednosti je jasné: my si vyberáme trénerov a tréneri si vyberajú hráčov. Hráči majú zodpovednosť za výkon. Vo Vaduze naši futbalisti nepomohli mne, trénerom ani sebe."

■ **NA SAMOM DNE**

Na otázku, či nevyvodí v osobnej zodpovednosti Ján Kováčik rezignáciu na najvyšší post vo futbalovom zväze, odpovedal že nie. A či chce bojovať za zlepšenie stavu v slovenskom futbale? „Pracujem, nebojujem. Futbal nie je vojna. Proti nám nestoja delostrelci a tanky. Náš futbal je v problémoch, musíme im čeliť, hľadať a nájsť východisko. V prvom rade to budú mať v rukách hráči. Nehádžem všetko na nich, o miere zodpovednosti sme sa už bavili a ja sa svojho podielu nezbavujem. Ale hrať musia futbalisti, oni spoločnú prácu finalizujú a vysielajú signál ľuďom: áno, stojíme o vás, o vašu podporu, o vašu prítomnosť. Každý z hráčov si musí vedieť odpovedať, aký má vzťah k reprezentácii. Mám pocit, že sme spadli na úplné dno, takže ak sa budeme hýbať, môžeme už ísť iba nahor."

■ **NOVÍ KANDIDÁTI**

O uvoľnený post trénera národného tímu SR sa chce uchádzať aj bývalý futbalový reprezentant Ľubomír Moravčík. Takmer štyridsaťosemročný účastník majstrovstiev sveta 1990, ktorý nastúpil štyridsaťdvakrát za Česko-Slovensko a tridsaťsedemkrát za Slovensko, chce súťažiť o pozíciu reprezentačného trénera s najväčším favoritom na dôležitú funkciu Jánom Kozákom. „Čoho sa mám báť? Futbal je hra, ktorá potrebuje zdravú súťaž i konkurenciu. Ja som už dokázal, že ho hrať viem, a mám z neho dosť medzinárodných skúseností. Chcel by som ich využiť v pozícii reprezentačného trénera. Je mi jasné, že všetko budú mať v rukách ľudia vo výkonnom výbore. Tí, čo ma nebudú chcieť, budú argumentovať mojimi menšími trénerskými skúsenosťami," povedal Ľubomír Moravčík, ktorý má trénerské skúsenosti zo Zlatých Moraviec a so slovenskou reprezentáciou do dvadsať rokov. O svojom konkurentovi Jánovi Kozákovi hovorí Moravčík toto: „Pán Kozák bol výborným futbalistom a dlhšie pracoval ako úspešný tréner. Nepochybne má čo reprezentácii dať, jeho nomináciu pokladám za oprávnenú. Ale aj tak s ním chcem súťažiť."

Už bývalí tréneri reprezentácie Slovenska Stanislav Griga a Michal Hipp sa k svojmu odvolaniu postavili chlapsky, viac-menej rátali s tým, že výsledok a najmä výkon mužstva proti Lichtenštajnsku spustili takú veľkú lavínu kritiky, že si svoje posty nezachovajú. „V Lichtenštajnsku sme prepadli na celej čiare, bolo to frustrujúce. Pritom za viacerými hráčmi som vycestoval do zahraničia, rozprávali sme sa s nimi aj individuálne, upozorňovali sme ich, že tento zápas z hľadiska vývoja v našej skupine je pre nás tiež veľmi dôležitý. Žiaľ, nič nepomohlo, za hru, výsledok a herný prejav sme však boli zodpovední my tréneri," povedal Michal Hipp a odmietol zákulisné informácie, že v reprezentácii fungujú dve skupiny, Hamšíkova a Škrtelova, a kolektív je rozbitý. ,,Boli by sme neradi, keby sme sa teraz mali vyvršovať na hráčoch. Kto má koľko tetovačiek, to je jeho osobná vec, nech je potetovaný aj od hlavy po päty, pre mňa ako trénera je najdôležitejšie, aby na ihrisku predviedol výkon, za ktorý sa nemusí hanbiť. Každý z hráčov chcel ísť na MS do Brazílie, ale zároveň chcel, aby ho to príliš nebolelo, aby to vybojovali desiati kamaráti na ihrisku," uzavrel Stanislav Griga.

Útok bol pomstou za zabitie druhého veliteľa pakistanskej frakcie

Na Kramároch má stáť prvá mešita

Peter JÁNOŠÍK – Foto: internet – zdroj: www.sport.aktuality.sk

Islamistický džihád proti nevercom pokračuje – pod horou Nanga Parbat (8 125 m. n. m) na severe Pakistanu zabili militanti z hnutia Džundulláh, ktoré má blízko k al-Kájde a Talibanu, desiatich zahraničných horolezcov. Medzi nimi aj dvoch Slovákov. Ozbrojenci útočili pri základnom tábore medzinárodnej horolezeckej výpravy. Džundulláh tvrdí, že zabíjanie sa dialo z nenávisti k cudzincom a bude pokračovať.

Podľa hovorcu Talibanu bol útok pomstou za zabitie druhého najvyššieho veliteľa pakistanskej frakcie Valího Rahmána: „Poslali sme svetu správu, že USA musia skončiť s útokmi." Útočníci z Džundulláhu museli ísť na miesto činu dlhé hodiny, pretože ide o veľmi odľahlý región, kde dosiaľ k ničomu takému nedochádzalo. Sami nepoznali miesto, kde sa horolezci zdržiavali. Zajali však dvoch sprievodcov, ktorí ich k nim doviedli. Jeden z nich pri streľbe umrel, druhého teraz vypočúvajú...

■ **NEVINNÉ OBETE**

Medzi obeťami sú aj dvaja Slováci – Anton Dobeš a Peter Šperka, ktorí sa zúčastnili na tejto ukrajinsko-gruzínskej expedícii. Ďalšími obeťami sú traja Ukrajinci, dvaja Číňania, jeden Američan čínskeho pôvodu, jeden Litovčan, jeden Nepálčan a ich pakistanský sprievodca. Je to pravdepodobne najkrvavejší útok tohto druhu v histórii Pakistanu. Zavraždenie cudzincov už odsúdili pakistanský prezident a premiér a o miesto prišlo niekoľko vysokých policajných dôstojníkov. V súvislosti s útokom zadržali dvadsať podozrivých militantov.

Obaja Slováci boli skúsení horolezci. Peter Šperka pracoval ako profesionálny záchranár Horskej záchrannej služby Vysoké Tatry a mal za sebou množstvo výstupov. Skúsenosti s Himalájami mal aj Anton Dobeš. Spoločne odcestovali 4. júna t. r. do Kyjeva, odkiaľ pokračovali do Islamabádu. Predseda Pakistanského klubu alpinizmu Manzúr Husajn pre agentúru AFP povedal, že miestne úrady na útok zareagovali evakuáciou zvyšných približne 40 horolezcov z Nanga Parbatu a zrušením všetkých ďalších výstupov počas tohtoročnej letnej sezóny.

AKTUÁLNE

■ **NEVÍDANÝ ÚTOK**

Ozbrojenci prenikli do stanového tábora v uniformách miestnej polície. Zabili sprievodcu, ktorý bol na stráži, a na šerpov mierili zbraňami. Držali ich ako rukojemníkov, a potom začali strieľať zahraničných účastníkov výpravy, napokon utiekli. Jedného z čínskych horolezcov sa podarilo zachrániť. Ide o prvý útok na zahraničných turistov v pakistanskej provincii Gilgit-Baltistan, ktorej krásami prírody sa ročne príde pokochať 5 000 zahraničných návštevníkov. Doteraz bola táto oblasť považovaná za bezpečnú. Všetky významné pakistanské denníky v komentároch označili zabitie desiatich cudzincov a ich pakistanského sprievodcu za pokus zhanobiť Pakistan a zničiť cestovný ruch v krajine.

V ohrození života na severe Pakistanu boli už pred rokom slovenskí cyklisti, ktorí sa zúčastňovali na medzinárodných pretekoch. Tie sa ani nezačali, keď sa organizátori dozvedeli o plánovanom teroristickom útoku a deň pred štartom podujatie zrušili. Cyklistov presunuli z hôr do Islamabádu, kam ich sprevádzalo 250 vojakov elitných jednotiek. Športovec, či už horolezec alebo cyklista, je v prvom rade pripravený na boj s limitmi, prírodou, poveternostnými podmienkami a neráta s tým, že najväčšou či neprekonateľnou prekážkou môžu byť militanti. Vraždenie v Pakistane môže mať vplyv aj na rozhodnutia ostatných horolezcov z celého sveta.

■ **ISLAMIZÁCIA EURÓPY**

Slovenská národná strana sa k prípadu vyjadrila prostredníctvom svojho predsedu Andreja Danka. Tragédia v Pakistane je podľa neho dôsledkom rozpínavosti islamského extrémizmu, ktorý zasahuje aj Európu. „Islamizácia starého kontinentu je jeden z najvážnejších problémov dnešných čias a ohrozuje naše tradičné kresťanské hodnoty. Nútiť Európu, aby sa prispôsobovala ‚vo svojom vlastnom dome' je nepredstaviteľné a neprijateľné," zdôraznil predseda SNS. „Ak niekto prichádza do cudzej krajiny, aby v nej žil, musí prijať podmienky onej krajiny, nie naopak. Vraždenie turistov je nehoráznosť a ukazuje nezlučiteľnosť hodnôt islamských extrémistov s našimi hodnotami," uzatvára Danko.

SNS v tejto súvislosti rozhodne protestuje proti výstavbe mešít v Európe. Tým tiež opätovne vyjadruje rozhodný nesúhlas proti výstavbe mešity aj na Slovensku, hoci moslimovia majú už pozemok na bratislavských Kramároch, ako aj projekt stavby. „Ak dovolíme, aby nás ovládla cudzia identita, stratíme identitu vlastnú. Vpády Tatárov a Turkov sme už zažili, odmietame vpády v tzv. civilizovanej forme," znie stanovisko SNS. Európa si svoje postavenie vo svete vydobyla zásluhou prijatia kresťanstva. Je to osvedčená idea, ktorej život by nemalo nič dusiť.

Pod touto zasneženou horou zavraždili aj slovenských horolezcov.

PUBLICISTIKA

Pred sto tridsiatimi rokmi vznikli prvé spolky Slovákov v Amerike

Významná posila pri zrode republiky

Ján ČOMAJ – Foto: archív SNN

Vysťahovalectvo – opustenie vlasti pre sociálne alebo politické príčiny – bolo v posledných troch storočiach na Slovensku častým a v istých obdobiach dokonca masovým javom. Prvá veľká vlna sa zdvihla v 18. storočí, keď tisíce poddanských rodín kolonizovali územia oslobodené od Turkov – od severnej časti dnešného Maďarska (napríklad oblasť Plešivej vrchoviny – po maďarsky Pilíš) až po Dolnú zem (územie medzi Dunajom a Tisou, srbská Vojvodina, časť Chorvátska a Sedmohradsko). Dovedna odišlo zo Slovenska asi 300 000 ľudí. Druhá a najväčšia vlna smerovala od konca sedemdesiatych rokov 19. storočia za more, najmä do USA. Podľa amerických údajov sa len v rokoch 1900 – 1910 nasťahovalo do Spojených štátov 451 457 obyvateľov Uhorska hlásiacich sa za Slovákov, keď už predtým sem emigrovalo asi 150 000 našich ľudí. A sťahovanie pokračovalo aj po prvej svetovej vojne už z ČSR, najmä v rokoch hospodárskej krízy.

Štefan Furdek

Zaujímavé je aj sociálne zloženie vysťahovalcov za more v priemernom vysťahovaleckom roku 1911: poľnohospodárski robotníci, sluhovia, nádenníci, drevorubači – 65 percent, roľníci – 21 percent, baníci, stavební a priemyselní robotníci – 9 percent, remeselníci a obchodníci – 3 percentá, inteligencia – 0,1 percenta, zvyšok iní. Najmohutnejšie vysťahovalectvo bolo z východoslovenských žúp. Slováci tvorili asi šestinu obyvateľstva Uhorska, ale pripadla na nich približne polovica všetkých vysťahovalcov z krajiny pred rokom 1900, potom sa už podiel znižoval rastom vysťahovalectva ostatných národností Uhorska.

■ CIEĽ: SOCIÁLNA POMOC

Prvé spolky Slovákov v Amerike vznikli na jar a v lete 1883 – pred sto tridsiatimi rokmi. Boli lokálne, svojpomocné a vznikali na mieste najväčšieho sústredenia krajanov (Pittsburgh, Chicago, Cleveland, Filadelfia). Nemali vyššie ciele (kultúrne vyžitie, upevňovanie národného povedomia, osvetové a športové aktivity..., to všetko prišlo až začiatkom 20. storočia), ale sledovali výsostne sociálne a charitatívne poslanie so snahou zabrániť tomu, aby sa náš prisťahovalec ocitol v biede, ak si ju len neprivodil vlastnou vinou – nedbalosťou, lenivosťou, alkoholom a pod. V takom prípade mu obvykle síce pomohli dostať sa z najhoršieho, ale potom sa už buď musel postarať sám o seba, alebo ho spomedzi seba vylúčili. Spolky mali obyčajne aj svoju vlastnú pokladnicu (akúsi malú banku), do ktorej prispieval každý člen stanoveným minimom, pričom podľa svojich možností dobrovoľne dával viac alebo sa výška príspevku určila podľa výšky jeho príjmu. V rokoch 1883 – 1893 vzrástol počet spolkov Slovákov v USA na 277, z toho len v štáte Pensylvánia, kde bolo najväčšie sústredenie našich krajanov, pracovalo 148 slovenských spolkov a združení.

■ PROCES ZJEDNOCOVANIA

Veľmi rýchlo sa ukázalo, že organizačná rozdrobenosť obmedzuje dosah a účinnosť slovenských spolkov, nedovoľuje im obohacovať činnosť o vzdelávanie, lepšie ovládanie angličtiny – najmä ich manželiek a detí, rozširovať aktivity v kultúrnej, športovej a spoločenskej činnosti, napríklad pri účasti Slovákov v obecnom, mestskom a regionálnom zastupiteľstve, v politickom živote štátu, v ktorom žili, a už vôbec nemohli mať vplyv na život vo svojej pôvodnej vlasti. Navyše mnohé spolky medzi seba prijímali len Slovákov istého vierovyznania. Proces integrácie začali dvaja rešpektovaní krajanskí vodcovia Peter V. Rovnianek a Štefan Furdek. Prvý z nich založil v roku 1890 Národný slovenský spolok na nadkonfesionálnom základe. Furdek tento princíp síce neprekonal, ale aspoň združil niekoľko desiatok katolíckych slovenských spolkov do Prvej katolíckej jednoty. V roku 1893, keď proces zjednocovania vrcholil, vznikla aj Evanjelická slovenská jednota. Na toto obdobie neskôr krajania neradi spomínali – nielenže nastali trenice medzi katolíckou a evanjelickou jednotou,

Peter V. Rovnianek

ale aj medzi týmito dvoma najväčšími spolkami na báze vierovyznania a Rovniankovým Národným slovenským spolkom. Tieto tri strešné organizácie na seba dokonca útočili v krajanskej tlači, vzájomne sa napádali, marili si navzájom schôdzky a zjazdy, ba niekoľkokrát musela zasiahnuť polícia.

■ SPRÁVNY VÝVOJ

Nové vlny prisťahovalcov, obsadzovanie vzdialenejších amerických teritórií, potreba kultúrnych a športových združení, veľké vzdialenosti medzi novými a starými krajanskými centrami – to všetko viedlo k vzniku nových spolkov, ale s oveľa širšou územnou pôsobnosťou. Tak vznikol Slovenský katolícky Sokol – ešte aj o sto rokov, koncom 20. storočia, mal päťdesiattisíc členov, Slovenská kalvínska jednota, Pensylvánska slovenská ženská jednota, Prvá katolícka slovenská ženská jednota z roku 1892, ktorá aj pri svojej storočnici mala stotisíc členiek a v banke sto miliónov dolárov. Predovšetkým však pred 120 rokmi vznikla zjednocujúca organizácia slovenských spolkov v USA – Slovenská liga v Amerike, ktorá združuje asi 300 000 členov.

Aj keď absolútnu väčšinu vysťahovalcov tvorili jednoduchí ľudia, ktorí išli do cudzieho sveta za prácou a obživou, našlo sa medzi nimi niekoľko vzdelancov alebo úspešných podnikateľov, ktorí sa stali osobnosťami aj v amerických rozmeroch. Boli to už spomínaní Štefan Furdek a Peter V. Rovnianek, podpredseda Slovenskej ligy v Amerike a signatár Clevelandskej i Pittsburskej dohody Albert Mamatey, kňaz a vynálezca Jozef Murgaš, konštruktér prvého patentovaného padáka na svete – americký lesný robotník a strojník poľnohospodárskych prívesov Štefan Banič, Michal Bosák, zakladateľ Bosak State Bank v Scrantone a riaditeľ Americko-slovenskej banky, neskôr podnikateľ Štefan B. Roman, výtvarník Andy Warhol, Slovák s rusínskymi koreňmi, drotári Jozef Babroš, čestný občan Los Angeles, jachtársky majster USA a Nového Zélandu, a Martin Chalan, newyorský mestský radca, zakladateľ slovenských podporných spolkov sv. Matúša a sv. Anny, jeho syn John Allan, riaditeľ policajného dištriktu New York Centrum, bohatý podnikateľ, niekdajší drotár Ján Rudinský, ďalší drotár – továrnik Chalupec, otec hollywoodskej hviezdy Poly Negri a veľa iných. Tí z nich, čo už na začiatku 20. storočia dosiahli spoločenské postavenia, razantne podporovali myšlienku vzniku národného štátu na troskách monarchie alebo federácie s Čechmi pri zachovaní parity – a to nielen morálne, politickým vplyvom, ale aj finančne. Žiaľ, túto silu pri vzniku Česko-Slovenska naši historici nedoceňujú a českí ani nespomínajú.

■ DUCH SPOLKOV ŽIJE

Mal som šťastie vidieť, že duch slovenských spolkov na americkej pôde je stále živý. Svoje klubovne v Kanade i USA majú zväčša v priestranných suterénoch kostolov alebo farských budov – z jednoduchých dôvodov. Keď ich stavali, priemyselné centrá prežívali svoj rozmach, a tým prudko narastali ceny pozemkov – tak našinci šetrili na rozlohe, aby ušetrili na investícii. Aj dnes sú spokojní, lebo dane z nehnuteľností sa platia aj podľa zastavanej plochy. Mnohé komunity si však sťažujú, že nemajú slovenských kňazov a učiteľov a len zriedka sa stretnú s ochotou našich školských a cirkevných správ. Škoda. Pre mladých kňazov a učiteľov by to bola prospešná študijná cesta, pobyt vďačným jazykovým kurzom a pre Slovákov v Amerike, najmä pre mladú generáciu, by to bol dar z nebies. Pomohol by udržiavať pocit národnej spolupatričnosti, zachovať reč predkov a udržiavať aspoň symbolické putá so svojou starou vlasťou.

PRÍHOVOR

Dnes sa na nás pozerá Európa: Slováci a Maďari vzdávajú hold dvom bratom z gréckeho Solúna, ktorí pred tisícročím obrátili beh dejín sveta. Vďaka tomu sú dnes svätí Cyril a Metod spolupatrónmi Európy, večnými strážcami našich hodnôt, našich tradícií.

Kritické slová z Blatnohradu

Na stredný Dunaj, do úrodnej a Bohom žehnanej Panónie a pod karpatské hory priniesli pred 1 150 rokmi dar, ktorý pretrval doteraz: písmo a kresťanstvo. To je naozaj dostatočný dôvod, aby sme im dnes odhalili tento bronzový pamätník, dielo vzácnej pani Cvengrošovej. Aby naveky svedčil o ich skutkoch a o našej úcte voči nim i mužom, ktorí v tom čase vládli na tomto území.

Vďaka patrí všetkým, ktorí sa o to pričinili. Slovenským i maďarským inštitúciám. Som hrdý, že sa o to pričinila aj Matica slovenská, ktorá vznikla pred 150 rokmi pri oslavách milénia príchodu solúnskych bratov ako kultúrny a vzdelávací spolok chrániaci slovenské tradície.

Priatelia, až tak veľmi, ako si občas myslíme, sme sa od odkazu Cyrila a Metoda nevzdialili. Aj toto je dôkaz, že stále aj v dnešnom rozháranom svete máme dostatok síl, aby sme oslovili Európu a odovzdali jej časť z toho, čo v nás upevnili svätí bratia. Dobra, ohľaduplnosti, porozumenia, tolerancie.

Slováci zavše meškajú – aj sem sme prišli poslední. Máme totiž ťažký údel. Naplniť slová blahoslaveného pápeža Jána Pavla II., ktoré vyriekol pri jednej z troch návštev Slovenska: „Slovensko má osobitnú úlohu pri budovaní Európy tretieho tisícročia. Dobre si to uvedomte!“ Uvedomujeme si to a ja dodávam: chceme tak robiť vedno s našimi susedmi, s ktorými máme spoločné tisícročné dejiny. A verím, že aj tisícročnú budúcnosť v mieri a priateľstve. Nech tento pamätník naveky pripomína, že kresťanské korene strednej Európy, ktoré siahajú aj sem, sú hlboké a pevné.

Nech si dnešný deň pripomínajú naši potomkovia ako deň, keď srdcia Slovákov a Maďarov tĺkli rovnako. Áno, aj priateľstvo a spolupráca, aj toto je odkaz Cyrila a Metoda. Bodaj by už odteraz ani inak nebolo! Dnes je Zalavár hlavným mestom Slovenska. A v tom skutočnom, v Bratislave, toho roku súsošie podobné ako tu, žiaľ, neodhalíme.

Príhovor predsedu Matice slovenskej M. Tkáča pri odhalení sochy sv. Cyrila a Metoda v Zalaváre/ Blatnohrade 22. júna 2013

FEJTÓN

Radšej bez portefeuille

Kalo UHRÍK

Voľný preklad zvratu „minister bez portefeuille“ značí ako naše „minister bez torby, bez aktovky“. Skrátka, minister bez kresla, teda neriadi konkrétny rezort. Okrem tohto politického je aj jednoduchý význam, že dotyčný cestuje len tak naľahko, bez akejkoľvek batožiny.

Ani by som sa žiadnemu nečudoval, lebo veľa známych osobností z politického života akoby na aktovku doplatilo. Napríklad Alexander Dubček. Cestoval služobným autom z Bratislavy do Prahy po – vraj – bezpečnej diaľnici. A zrazu šmyk, tresk a auto sa ocitlo v poli. Havária s fatálnymi následkami pre jedného z dvoch cestujúcich. Šofér vyviazol „iba“ so zraneniami, ale prežil. Druhý – Alexander Dubček, človek, ktorý by pre svoj národ bol nepochybne ešte veľa dobrého urobil – po nedlhom liečení a opatere v Čechách umrel.

Z jeho vecí sa stratila len aktovka.

Roman Zelenay patril k nastupujúcej slovenskej politickej generácii. Sotva bol zvolený do významnej funkcie v Mečiarovej grupe, s perspektívou postupovať vyššie, bol poverený rokovať v Prahe. Cestoval autom a práve v kratučkom úseku cesty medzi Slovenskom a Českom, neodborne povedané v úseku nikoho, jeho auto havarovalo. Zelenay umrel na mieste. Jeho otec, známy športový novinár a neprekonateľný reportér, trpko spomínal: „Všetky jeho veci mi priniesli, ešte aj remienok z náramkových hodiniek. Len aktovku nie. Vraj ju nenašli.“

V máji bolo výročie leteckej „havárie“ Štefánikovho lietadla. Dňa 4. 5. 1919 sa vracal domov po niekoľkoročnom zápase za vznik Československa. Sprevádzali ho traja špičkoví talianski piloti. Lietadlo zn. Caproni dôkladne odborne prehliadli a uznali za schopné letieť z talianskeho Udine do Bratislavy. Generál a minister vojny Československej vlády Dr. Milan Rastislav Štefánik sa tešil na zvítanie s oslobodenou vlasťou, a predovšetkým na objatie s mamičkou v rodných Košariskách pri Brezovej pod Bradlom. Pri pristávacom manévri sa lietadlo náhle zrútilo na zem a zhorelo. Nikto z posádky pád neprežil. Dodnes visia nad tragédiou nevysvetlené otázky, najmä či bolo Caproni zostrelené alebo nie. V roku 1968 tlač otvorene písala o streľbe na lietadlo, ba novinári našli aj bývalých vojakov, ktorí dostali taký rozkaz.

Z vecí ani nie 40-ročného generála sa stratila jeho aktovka. Pochovali ho na vrchu Bradlo. Jeho mohylu počas normalizačných nocí strážili chlapi z Brezovej, aby ju uchránili pred poliatím kyselinou. Ustrážili!

Sú rady, ktoré stoja za zopakovanie bez ohľadu na aktuálnosť. Možno by poslúžila proslovenským politikom táto: „Nenoste na cesty aktovky!“

ROZHOVOR TÝŽDŇA

O mnohorozmernosti sveta hovoríme s jubilujúcim publicistom Miroslavom JANEKOM

Každému sa zíde dúšok triezveho optimizmu

Publicista, umelecký kritik, prekladateľ, politik a diplomat PhDr. Miroslav JANEK (1933 Palúdzka, dnes časť Liptovského Mikuláša) sa dožil významného životného jubilea. Slovenčinu a vedu o literatúre absolvoval v rokoch 1951 – 1956 na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, neskôr postgraduálne študoval na Právnickej fakulte UK a na Fakulte obchodu VŠE. Kandidatúru vied, na ktorú sa pripravoval v Sociologickom ústave SAV, nemohol ukončiť z politických dôvodov vzhľadom na svoje postoje v roku 1968. Pôsobil v renomovaných médiách a kultúrnych inštitúciách, po roku 1989 aj v politickej sfére a po roku 1992 i v diplomatickej oblasti. Autor a spoluautor knižných publikácií, rozhlasových a televíznych programov, scenárov k výstavám a prekladov najmä z ruštiny a poľštiny.

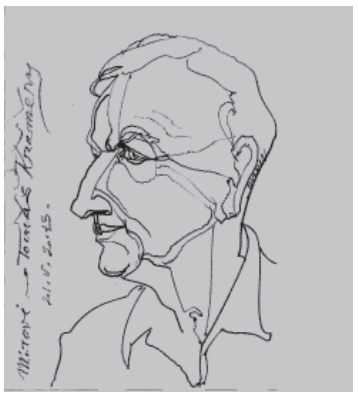

Zhováral sa Pavol JANÍK – Foto: archív autora

● Už v roku 1954 ste boli tlačovým referentom Zväzu slovenských spisovateľov, ešte ako študent posledného ročníka Filozofickej fakulty i redaktorom týždenníka Život (1955 – 1960). Neskôr redaktorom Kultúrneho života (1961 – 1963), mesačníka MY (1964 – 1966) v Prahe, zástupcom šéfredaktora agentúry Tatrapress a šéfredaktorom jej časopisu Slovak News (1967 – 1970) i šéfredaktorom prvého slovenského encyklopedického časopisu, pre ktorý ste vypracovali koncepciu a ktorý vychádzal pod názvom Pyramída (1969 – 1970). Ako s odstupom času hodnotíte spoločenský a umelecký vývoj druhej polovice 50. rokov a nasledujúce legendárne desaťročie, ktorého nádeje ukončila vojenská invázia v auguste 1968?

Päťdesiate roky sú akoby príprava na nasledujúcu optimistickejšiu dekádu nášho života. Keď som ešte počas štúdia pracoval v Zväze slovenských spisovateľov pod vedením bývalého clementisovského diplomata V. Olerínyho, u ktorého som na fakulte absolvoval lektorát zo španielskeho jazyka, už sa črtali signály lepších čias. S českými spisovateľmi, z ktorých sa neskôr viacerí stali disidentmi, sme udržiavali veľmi priateľské vzťahy. Na zväze spisovateľov som mal možnosť zoznámiť sa s mnohými poprednými spisovateľmi, dnes by sme povedali legendami medzivojnovej a povojnovej literatúry. Bola to prvotriedna neformálna škola slovenskej literatúry a zostali na ňu trvalé spomienky.

Šesťdesiate roky tento progresívny prúd ešte zvýraznili. Zo spisovateľského zväzu prišiel za šéfredaktora Kultúrneho života C. Štítnický, vynikajúci organizátor a svojím uspôsobením vyslovene demokrat. Podarilo sa mu napríklad pozvať do redakcie svetovo uznávaného Francúza J. P. Sartra a jeho manželku S. de Beauvoire. Inicioval aj výstavy výtvarníkov v priestoroch redakcie na Štúrovej ulici a tu sa mi podarilo inštalovať súbor karikatúr vtedy len začínajúceho M. Vaneka, ktorý si pozrel ďalší Francúz pri svojej redakčnej návšteve, redaktor L´Humanité a vypýtal si fotokópie vystavených kresieb. Tie potom vyšli v tomto populárnom francúzskom denníku na celej strane a všetci výtvarníci závideli M. Vanekovi, že sa už pri štarte dostal na stránky svetového denníka. Boli to krásne časy.

● V nasledujúcej etape ste boli redaktorom Výtvarného života (1971 – 1975), Vydavateľstva Pallas (1971 – 1979, keď sa zlúčilo s vydavateľstvom Tatran) a redaktorom mesačníka Slovensko (1979 – 1991). Ako hodnotíte túto kapitolu?

Po roku 1968 nastúpila normalizácia. Často som musel meniť zamestnávateľa vzhľadom na moju činnosť v roku 1968, najmä však na výzvu medzinárodnému Russelovmu tribunálu, aby odsúdil vstup vojsk do Československa ako zločin proti ľudskosti. Výzva, ako mi potvrdili vtedajší politici, mala veľký medzinárodný ohlas a ja som bol zapísaný v príslušných kartotékach ako persona non grata. Iba zriedkavo som mohol publikovať pod vlastným menom, používal som rozličné pseudonymy i mená príbuzných. Napríklad vo Výtvarnom živote som nesmel byť uvedený v tiráži. Napätie sa čiastočne zmiernilo a po mojom nástupe do redakcie mesačníka Slovensko ako jeho bratislavský redaktor (vychádzal totiž v Martine) som už publikoval pod vlastným menom s niektorými výnimkami. Príslušné orgány nás však sledovali veľmi intenzívne, veď sme informovali zahraničných Slovákov o dianí u nás. Spomínam si, ako som dosť často sedával v pracovni vtedajšieho predsedu Matice (ktorá Slovensko vydávala) „baťka“ V. Mináča (odúčal sa fajčiť, a preto konzumoval denne nepredstaviteľné množstvo „piluliek“ Tic tac) a s plukovníkom tajnej služby, meno mi už vypadlo z pamäti, ktorý nás mal na starosti, riešili sme „otvorené otázky“ a farebnými ceruzkami v korektúrach vyznačovali, čo musí zmiznúť alebo čo treba opraviť.

● Publicisticky a kriticky ste reflektovali literatúru, výtvarníctvo, architektúru, film i televíziu. Ktorá sféra je vášmu srdcu i naturelu najbližšia?

Áno, venoval som sa umeleckej kritike v širšom zábere. Dokonca som bol tajomníkom filmovej zložky Zväzu slovenských dramatických umelcov. Rozhlasu som sa venoval viac autorsky ako kriticky. Po auguste 1968 ma vylúčili zo Zväzu slovenských novinárov i z umeleckých zväzov a mohol som pôsobiť len ako „evidovaný“ v príslušnom fonde. Chvalabohu, po novembri 1989 sa všetko zmenilo.

Môjmu srdcu je najbližšia publicistika. Od reportáží, ktoré som písaval už na strednej škole, cez eseje, glosy, fejtóny, komentáre, kultúrnopolitické, kulturologické a politicko-spoločenské analýzy až po rozhovory, ktorým sa už roky venujem dosť systematicky. Mojou žurnalistickou ašpiráciou je preniknúť pod povrch vecí a udalostí a snažiť sa ich pochopiť v kontexte a súvislostiach s celkovým dianím. Nie vždy sa to človeku pri všetkej snahe podarí.

● Začiatkom 90. rokov ste sa venovali politickej i diplomatickej činnosti. Ako vyzerá súkromná bilancia plusov a mínusov nasledujúceho vývoja?

November priniesol možnosť prístupu k osvedčeným hodnotám i úsilie aktívne sa na ich presadzovaní podieľať. Ešte koncom roka 1989 som založil Liberálnodemokratickú stranu na Slovensku (LDSS) ako partnera českej strany, ktorá začínala pod názvom Demokratická iniciatíva a s ktorej funkcionármi som sa operatívne dostal do kontaktu. Nedlho nato som sa stal prvým podpredsedom novej demokratickej strešnej organizácie, ktorá nahradila predchádzajúci Národný front, a tou bolo Združenie politických strán, hnutí a združení v tých pohnutých časoch, na čele ktorého stál A. Ťažký, za normalizácie odsunutý z politiky. Ten mi v rodinnom dome postavil dodnes fungujúci krb. Nedlho nato však odišiel spomedzi živých. Bol som aj členom ústrednej volebnej komisie pre komunálne voľby. Na novinárskom zjazde po novembri, konanom v budove petržalského Technopolu, keď nám už predtým na akcii v modranskom Domove novinárov vrátili členstvo vo Zväze slovenských novinárov, vznikol Syndikát slovenských novinárov a mňa zvolili za člena jeho predstavenstva.

Ako predseda LDSS som sa zúčastnil na početných podujatiach Liberálnej internacionály, ktorej sme sa stali členmi, a tam som stretol množstvo významných európskych politikov, s ktorými – napríklad s bývalým španielskym premiérom A. Suarezom – sme nadviazali aj neformálne, priateľské kontakty. Zažil som však aj isté sklamania z neochoty demokratických predstaviteľov výraznejšie nám pomáhať pri budovaní novej demokratickej spoločnosti, i niekoľko prekvapení z kontaktu s „klasickými demokraciami“. Napríklad na besede na pôde nemeckého veľvyslanectva v Prahe, na mieste, kde sa pár týždňov predtým zhromažďovali východní Nemci na svojej ceste za slobodou do demokratickej časti Nemecka, som sa opýtal, ako je možné, že u nich poslanec parlamentu môže byť aj ministrom, keď to klasické montesquieuovské trojdelenie moci nepripúšťa, dostal som odpoveď, že keby to zrušili, kto by chcel byť u nich poslancom. Dosť ma to šokovalo.

Ale ešte viac som bol sklamaný či až nahnevaný, keď som sa vracal z kongresu Liberálnej internacionály v strednom Francúzsku do Paríža vlakom CGT – oným ultrarýchlym výdobytkom železničnej dopravy, prisadol si v jedálenskom vozni oproti mne o hodne starší účastník kongresu z Nemecka. Vysvitlo, že ide o bývalého vysokého armádneho dôstojníka, ktorý sa teraz venuje politike. Slovo dalo slovo a on mi „optimisticky“ predpovedal, že nám potrvá až niekoľko desaťročí, kým vybudujeme u nás namiesto diktatúry demokraciu. Dosť ma to rozčúlilo, keď som si uvedomil, že môj spolubesedník predsa musel začať svoju kariéru v hitlerovskom vojsku... Rovnako ma nepríjemne prekvapilo, keď som si v Zürichu chcel vymeniť doláre za švajčiarske franky a požiadal som o to po francúzsky úradníčku za okienkom. Odpovedala mi po nemecky: „Francúzsky si hovorte v Ženeve, tu komunikujeme po nemecky.“ Tak reku takto vyzerá v praxi legendárna švajčiarska demokracia?

O niekoľko rokov mi doma istý bývalý politik hovoril, ako po novembri požiadali anglických partnerov, aby nám pomohli na ceste k demokracii svojimi skúsenosťami, a dostal odpoveď, veď vy si už nejako poradíte sami. Nuž aj takáto bola podoba rodiacej sa demokracie po novembri 1989. V rokoch 1992 a 1993 som si vyskúšal aj ako chutí diplomatický chlebíček. Ako dezignovaný veľvyslanec bol som poverený konštituovať naše veľvyslanectvo vo Varšave. K Poľsku som mal dlhoročný blízky vzťah, sledoval som jeho cestu k demokracii, čítal poľské noviny a niečo som aj preložil. Boli to zaujímavé, i keď dramatické časy. Na slávnostnej silvestrovskej večeri 31. decembra 1992 známy poľský disident a zakladateľ denníka Gazeta Wyborcza prišiel za mnou a položil mi otázku: „Čo ste nám to urobili?“ Nechápal som, ako môže takto hodnotiť rozdelenie susednej krajiny legálnym a demokratickým spôsobom. Takže vyskúšal som si politiku aj v diplomatickej praxi.

● Pojmy ako globalizácia a medzinárodná integrácia sa už dávnejšie preniesli z polohy vzdialených vízií, abstraktných konštrukcií či univerzálnej rétoriky priamo do stredu života na všetkých úrovniach. Nachádzame sa vo svete, ktorý sa skutočne čoraz väčšmi spája rozmanitými a mnohorakými vzájomnými komunikačnými, hospodárskymi, ekologickými i duchovnými vzťahmi Aké pozitíva či problémy prinášajú aktuálne vývinové trendy?

Svet bez spolupráce jednotlivcov, národov a štátov by bol odsúdený na zánik. To pochopili už politici po skončení prvej svetovej vojny, vrátane našich vtedajších osobností spoločenského, politického a kultúrneho života, keď sa začali klásť základy Spoločnosti národov. Môžeme byť hrdí, že pri tom sa aktívne zúčastňoval náš politik Š. Osuský. Ešte výraznejšie to však pochopili vodcovia štátov po skončení druhej svetovej vojny a porážke nacistického Nemecka. Svojím rozhodnutím založiť OSN a ďalšie medzinárodné organizácie, ktorých cieľom je zabezpečiť svetový mier a riešiť vhodným spôsobom vzniknuté konflikty tak, aby nedochádzalo k stratám na životoch. Či sa to však darí, je veľkým otáznikom.

Toto úsilie je živé a aktuálne aj dnes. OSN i Európska únia sú symbolom snahy nachádzať spoločné mierové a konštruktívne úsilia a vytvárať tak nový svet bez vojny, násilia, agresie, intolerancie. Nie som si však istý, či sa to v krátkom čase podarí dosiahnuť – konflikty v jednotlivých regiónoch našej planéty, autoritárske snahy získať čo najviac moci, územia, prírodných zdrojov a iných entít to dokazujú.

Preto je povinnosťou každého zodpovedného politika, ale aj radového občana presadzovať v konkrétnom živote myšlienky tolerancie, porozumenia, spolupráce, súdržnosti, aby sme energiu i úsilie vkladali do konštruktívnych – socialistickou terminológiou povedané – budovateľských aktov, a nie do prejavov intolerancie, násilia a agresivity. Myslím si, že výchova, vzdelávanie, šírenie pozitívnych hodnôt prostredníctvom dostupných komunikačných kanálov a kultúrno-vzdelávacích procesov je tou správnou cestou. Obávam sa však, že to nepochopia a neakceptujú tí, ktorých vnútornou hybnou silou nie je konštrukcia, ale deštrukcia, či už žijú medzi nami alebo vo vzdialenejších či menej vzdialených kútoch našej zemegule. Časť populácie našej planéty zrejme naďalej bude považovať surovosť za svoj celoživotný program.

Neviem poskytnúť účinný recept na riešenie tohto problému, veď si s ním nevedia poradiť ani tie najvýznamnejšie osobnosti tejto planéty. Každý extrém je škodlivý a nebezpečenstvo vyvolávajú všetci nositelia jedinej pravdy. Svet je viacrozmerný a multifunkčný, musia v ňom nájsť miesto väčšiny i menšiny, ľudia rozličných pletí i názorov, aby spoločne vytvárali lepšiu budúcnosť nás všetkých. Uvedomujem si, že tieto slová znejú ako fráza, ale skutočne treba za nimi hľadať jediné riešenie problémov nášho mnohorozmerného sveta.

● Neraz sa zdôrazňuje, že svetovú ekonomickú krízu spôsobila postupná či náhla strata mravných noriem, vnútornej korekcie konania, teda poruchy v rovine správania sa jednotlivcov i ustanovizní – jednoducho, keď ľudstvo opúšťa časom a skúsenosťami overené hodnoty. Môžete priblížiť svoj pohľad na načrtnuté okolnosti a objasniť vlastnú predstavu naznačujúcu východiská z doterajšej situácie – či už v bezprostrednom okolí, prípadne v národných i medzinárodných súradniciach?

Táto otázka je veľmi náročná a skôr by sa hodila pre nositeľov Nobelovej ceny za ekonomiku. Svetové hospodárstvo sa riadi istými zákonitosťami, vyplývajúcimi z bohatstva jednotlivých krajín, ale aj skupín obyvateľstva. Tie však majú často problém vysvetliť i naslovovzatí odborníci. Jedno je však isté – ani politika, ani ekonomika, ak majú priniesť pozitívne výsledky, nemôžu sa zaobísť bez morálky, bez mravných noriem. Ak by sa to aj stalo a nastal by ekonomický rast, bez uznávania nemateriálnych hodnôt nebude plnohodnotný a neprinesie komplexné uspokojenie obyvateľom planéty. Tí nepotrebujú len hmotné statky, ale aj slová pravdy, lásky a porozumenia, ktoré môžu nájsť v odkazoch najlepších mysliteľov sveta, vrátane našich, na ktorých môžeme byť dnes i zajtra právom hrdí.

Nie všetky ponosy a výčitky nám tu doma od tých, čo sú vonku, pomenúvajú veci presne

Kde leží naša bieda a kameň pamätníka vysťahovalectva

Dušan MIKOLAJ – Foto: autor

Blíži sa leto a v ňom si spomenieme na 21. august pred 45 rokmi. Krátko po vpáde vojsk Varšavskej zmluvy na územie vtedajšieho Československa nasledovala historicky ďalšia z mocných emigračných vĺn Slovákov. Mnohých odplavila na začiatku ich dospelého veku, dnes sú v rokoch, keď človek väčšmi bilancuje, než rozprestiera svoje smelé plány do budúcnosti. Medzi „poaugustovou“ emigráciou a tou „pofebruárovou“ bol rozdiel dvoch desaťročí.

Mnohí, čo odchádzali z domova do sveta na konci druhej svetovej vojny až do roku 1948 a začiatku nasledujúceho, už nie sú medzi nami. Na stovky z nich spomíname s úctou cez ich významné skutky podporujúce národnoemancipačné snahy Slovákov v spoločnej rodnej vlasti.

Zovšeobecňujúco možno povedať, že neraz mali nezanedbateľné politické ambície. Viacerí mohli v štátoch, v ktorých sa aktivizovali, získať svojimi skúsenosťami vo verejnom živote a intelektuálnym rozhľadom väčšiu vážnosť nebyť vytrvalých čechoslovakistických osočovaní, ktoré ich verejným prejavom prisudzovali krajne nacionalistickú či priamo fašistickú svetonázorovú orientáciu.

■ ĎALŠIA STRATENÁ GENERÁCIA

Úprimne sa priznám, očakával som, že „pádom totality“ sa vzťahy medzi Slovenskom a slovenským svetom dostanú na novú kvalitatívnu úroveň a vo vzájomnej súčinnosti sa budeme usilovať o presadzovanie spoločnej stratégie pri formovaní samostatnej Slovenskej republiky. Mnohé reálne ideály sme si nepresadili doma sami, a tak by som sa ani nemal čudovať, že súčasný migračný pohyb vo faktickom vyjadrení predstavuje dlhodobý či trvalý odliv už prvých státisícov našich, zväčša mladých ľudí. Táto generácia je taká ponorená do vlastných problémov, predstáv a osobných ambícií, že vrstovníci povedzme mojej generácie nevieme s nimi nadviazať takú komunikáciu, aby sme mohli čo len uvažovať o potenciálnej sile mladých migrantov pôsobiacich v rozličných častiach sveta na rozličných pozíciách. V minulosti o prichádzajúcich emigrantoch vedela aspoň to podstatné práve stredná a staršia generácia. Dnes je však, myslím si, podobne bezradná ako my doma. A namiesto aktuálnych správ, ktoré by sme radi uverejnili na stránkach SNN, alebo reportáží pre matičný časopis Slovensko, sa cez internetové maily šíria informácie a názory s vysokým politickým obsahom – a s nízkou vecnosťou.

■ AKO DLHO VYDRŽÍME

Vzhľadom na neúprosne plynúci čas i s potrebou uchovať si svoje duševné zdravie a istý nadhľad nad neprehľadnou záplavou slov sa nebudem vyjadrovať ani k príspevku o súčasnej situácii v Slovenskej republike nazvanom Vlastizrada a sofistikovaná genocída slovenského národa. Je adresovaný spoza oceána do svojho rodného kraja, jeho autor sa sám zaraďuje medzi vlnu „hromadnej emigrácie ohľadom roku 1968“ a aj v jej mene si kladie hlavnú otázku: „Dokedy tento stav, v ktorom sa Slovensko nachádza už 23 rokov, môže vydržať?“ Nie som ekonóm ani futurológ, iba čo ma niekoľko desaťročí úprimne zaujíma, čo pre Slovensko užitočné vskutku urobili za povedzme jeden a pol storočia státisíce vysťahovalcov, utečencov, emigrantov či súčasných migrantov. Nebolo toho málo, takže nepatrím medzi tých, čo všetkých odsudzujúco „hádžu do jedného vreca“.

Lenže ani nepadám do beznádeje pri porovnávaní toho, ako si žijú oni „tam v šírom svete“ a ako vraj priam beznádejne pokračujeme v nedvižnej domáckej realite. Za totality sme ešte nehovorievali o lobingu, no slovo o dobrovoľnej, intenzívnej a hodnotnej práci pre „vlasť“ sa v samostatnej Slovenskej republike už naplno ujalo. Efekt pre ňu je však podobne konkrétny ako obsah internetového príspevku, keď čas „dvadsaťtri rokov je dostatočný, aby sme spoza mora mohli hodnotiť, čo sa zmenilo“. Viacerí, čo žijeme v tomto priestore, rozumieme dokonca i vyjadreniam typu: „Každý seriózne uvažujúci človek musí zaplakať nad tým, kde sa podela kvalita života, kde ostáva demokracia?“ Akosi nám však na vyjadrenie našich zistení a postojov nestačí niekoľko všeobecných extraktov pomenúvajúcich „bašovanie úzkej kasty super mafie zbohatlíkov na Slovensku“ či „špekulantsko-okrádaciu lúpež tisícročia na národe a krajine“.

Vieme totiž, že podstata štátneho majetku sa od nás dávnejšie vytratila za hlučného hanenia socialistického režimu, v mene jeho lacného rozpredaja a spätne skromnej návratnosti a neistej stálosti v podobe kapitalistických investícií. A od prvých návštev našich emigrantov po 17. novembri 1989 a ich zanietených vystúpení na pódiách „revolučných námestí“ sme si zvykli i na plamenné národné reči a rýchlo hasnúce prísľuby solventnej pomoci. Nemyslím si, že rečníci boli nadmieru predvídaví, aby mohli teraz na diaľku konštatovať, že „celý národ ostal v polohe žobráka“. Oprávnenú hrdosť som pocítil nedávno, keď Matica slovenská sa stala jedným zo zakladajúcich členov novej iniciatívy budovania Národného pamätníka slovenského vysťahovalectva. Už zanedlho, 5. júla, na Pamätný deň Slovákov žijúcich v zahraničí, každý z nás, či žijeme tu doma alebo vo svete, bude mať príležitosť vyjadriť sa, ako aktívne preklenúť vzdialenosť štátov a kontinentov.

Od 5. júla druhého milénia (2000) leží v petržalskom Sade Janka Kráľa základný kameň Pamätníka slovenského vysťahovalectva.

Aktuálna otázka ostatných rokov: Prežijú Slováci v Maďarsku?

Slovenčinu učia v maďarských školách ako cudzí jazyk

Dušan KUNOVAC

Pred rokom som sa rozprával s riaditeľkou Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe Annou Ištvánovou a položil som jej otázku, či podľa nej bude mať slovenská inteligencia dorast a ako vidí našu budúcnosť. Odpovedala mi: „Budeme mať toľko slovenskej mládeže, koľko budeme potrebovať v našich inštitúciách. No obávam sa toho, že do škôl sa nedostanú dobrí učitelia. Nemyslím to tak, že z pedagogického hľadiska nebudú mať skúsenosti, ale nebudú dosť vzdelaní na to, aby vyučovali mládež. Dnes už treba vyučovať v školách slovenčinu ako cudzí jazyk, a to je náročné, momentálne na to na vysokých školách ešte nepripravujú. Myslím si, že to je najväčším nedostatkom dneška.“

Vtedy som ešte nepochopil, na čo konkrétne myslí, ale nedávno sa mi všetko vyjasnilo. Keď sa v rodinách používala slovenčina a deti sa vychovávali v slovenskom (národnostnom) duchu, školy zastávali úplne inú funkciu. Žiakov stačilo trochu usmerňovať a pomáhať im pri zdokonaľovaní sa v ich materinskom jazyku. Vyrastali v rodinách, kde pestovali kultúru svojich predkov, a oni od malička mali k nej blízky vzťah, mali zakódovanú potrebu zaoberať sa slovenskou kultúrou, jazykom a odovzdať ich ďalším generáciám. Jednoducho – mali slovenskú národnostnú identitu.

■ STRATA POVEDOMIA

Tie časy však už prešli. V súčasnosti len veľmi málo detí získa v rodine národnostné povedomie. Podľa mňa chyba nastala na základnej úrovni, teda v rodine, kde deti už nevychovávajú v národnostnom duchu, neovládajú jazyk, nemajú záujem spoznať kultúru svojich predkov. Z toho vyplýva, že toto dedičstvo ani neodovzdajú ďalším generáciám. Ak chceme, aby národnostné školstvo bolo také efektívne ako kedysi, musia naše školy prevziať národnostno-výchovnú funkciu, o ktorú sa v minulosti postarala rodina. Samozrejme, mali by klásť väčší dôraz aj na výučbu jazyka, lebo dnes deti, ktoré začínajú povinnú školskú dochádzku v našich inštitúciách, nemajú ani základné znalosti jazyka a – čo je najsmutnejšie – ani citový vzťah k tomuto jazyku. Jediný dôvod, prečo ich rodičia zapísali do národnostnej školy, je úcta ich rodičov k svojim slovenským koreňom a možno ich presvedčenie, že úroveň vyučovania na týchto školách je na relatívne vysokom stupni. Alebo proste sú najbližšie k ich bydlisku.

AKTUÁLNE

Ak sa niekto naučí v škole po slovensky (samozrejme, dnes už aj to je menší zázrak, najmä keď si z domu nepriniesol nijaké základy), ešte to neznamená, že bude pokračovať na slovenskom poli. Hlavný dôvod som už spomenul – je ním emocionálny vzťah. Naši učitelia ešte nie sú pripravení prevziať úlohu rodiny, vychovávať deti v národnostnom duchu, aby získali národnostnú identitu. Bez nej, bohužiaľ, sa dá konať, ale nemá to žiadaný efekt.

■ CHÝBA DORAST

Na konferencii Ako ďalej Slováci v Maďarsku (Mlynky 2012) pozorujúc našu inteligenciu, ktorá má v prevažnej miere už nad päťdesiat rokov, uvedomil som si, koľko je nás málo, a hneď sa vynorila aj otázka: Prečo sa táto generácia nepostarala o dorast? Veď je to našou povinnosťou, ak chceme, aby si náš ľud zachoval svoju slovenskosť.

Po prvé – mali by sme určiť cieľovú skupinu, t. j. tú vrstvu ľudí, ktorú chceme osloviť, privábiť. Zrejme to budú mladí vo veku 14 až 25 rokov. Pretože v súčasnosti väčšina programov a podujatí sa organizuje najmä pre staršiu generáciu. Dnes už musíme klásť väčší dôraz na mladých, teda na dorast, pretože oni sú budúcnosť. Kedysi aj podľa oblečenia sa dalo rozoznať, kto je z ktorej obce, z akého kraja, ale dnes, v ére globalizácie, keď sa všetci obliekajú rovnako a už aj na to zabudli, odkiaľ pochádzajú a kto boli ich predkovia, je ťažké nájsť si vhodnú spoločnosť, kam by človek mohol patriť. Ale títo mladí ľudia sú práve v tej búrlivej fáze svojho života, keď hľadajú svoje miesto vo svete. My im máme ponúknuť príležitosť vyniknúť z davu, a to sa nám podarí len vtedy, keď budeme schopní vyrukovať s prevratnými reformami, ktoré budú v súlade s ich očakávaniami, túžbami. Tak by sme vzbudili ich záujem a mohli ich privábiť do nášho kolektívu, ktorý zdôrazní ich hodnoty a vytvorí pocit spolupatričnosti.

Podľa môjho názoru toto je pre nás najdôležitejšia výzva v tomto desaťročí, lebo keď sa nám nepodarí prekonať túto generačnú priepasť, o pár rokov nebude mať zmysel prevádzkovať naše inštitúcie a voliť slovenské samosprávy, pretože nebudú mať pre koho pracovať.

Autor je Slovák žijúci v Budapešti.

POZNÁMKA

Kanadská Slovenská Liga (KSL) na svojej 32. konvencii zvolila za predsedníčku Mary Ann Doucette zo 63. zboru v Ottawe na tretie funkčné obdobie. Za podpredsedu zvolili Pavla Čarnogurského zo 65. zboru v Calgary, Martu Fusku z 2. zboru v Montreale znovu zvolili za tajomníčku, Christine Dzugan z najväčšieho zboru KSL č. 23 vo Wellande za pokladníčku, Ján Juraj Frajkor zo 63. zboru v Ottawe zostáva zapisovateľom.

V terajšom čase spolupatričnosti

Komisia pre stredné školy Výboru pre vzdelávanie Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny uskutočnila 7. mája 2013 na gymnáziu Jána Kollára v Báčskom Petrovci svoje štvrté zasadnutie. Spoznaj Slovensko – vlasť svojich predkov. S takýmto názvom sa 23. mája 2013 uskutočnila vedomostná súťaž o Slovensku pre žiakov základných škôl a gymnázií zo Spiša a z Oravy, na ktorých sa vyučuje slovenský jazyk. Súťaž je jedným zo sprievodných podujatí v rámci XX. dní slovenskej kultúry v Malopoľsku. Czech & Slovak Association in Western Australia usporiadali 2. júna 2013 v Polish Club generála Sikorského pri príležitosti Dňa detí Detský karneval na motívy rozprávkových postáv, tak ako sú známe na Slovensku a v Čechách.

Združenie Slovákov vo Švajčiarsku zorganizovalo 35. stretnutie Slovákov a ich priateľov. Zišli sa 1. a 2. júna 2013 na chate Bois du Muolin pri Lausanne. Slovenská katolícka misia (SKM) v Londýne pripravila 3. ročník podujatia Vitaj medzi krajanmi. Jej komunita v Peterborough spojila stretnutie 1. júna 2013 s oslavou MDD, 15. a 16. júna SKM pripravilo sv. omše a stretnutia krajanov v Birminghame a v Manchestri; 8. júna 2013 v Rijeke, v Chorvátskom kultúrnom dome na Sušaku, Strossmayerova 1, sa uskutočnila 31. Prehliadka slovenského folklóru v Chorvátsku. Slovenská katolícka misia v Bruseli pripravuje na 23. júna 2013 vo Farnieres siedme stretnutie Slovákov a Čechov z Belgicka a Luxemburska.

Slovenské spievanky a veršovačky 2013. Zväz Slovákov v Maďarsku (ZSM) vypisuje súťaž v speve slovenských ľudových piesní a v prednese poézie a prózy – Piesne Slovákov v Maďarsku s osobitným dôrazom na piesne zo svojho regiónu – Výber poézie a prózy z tvorby našich, t. j. po slovensky píšucich autorov v Maďarsku a autorov zo Slovenska. V priestoroch Slovenskej katolíckej misie v Mníchove prebieha 2 – 4 hodiny týždenne vyučovanie slovenského jazyka.

Slovenčina pre deti – Slowakisch für Kinder. Vyučovanie slovenského jazyka pre deti ponúka Slovenský školský spolok SOVA vo Viedni.

Lipa, kanadsko-slovenský ľudový súbor, sa svojmu poslaniu udržiavať slovenskú kultúru a tradície venuje od roku 1966. Najprv pod vedením zakladateľky súboru Margity Dvorskej a od roku 1986 pod organizačným vedením Betty Valentovej. Umelecká vedúca je Renáta Škultétyová. Súbor je pod patronátom Kanadskej slovenskej ligy v Montreali.

(cb)

Pozsony szab. kir.
Utalvány
1 darab 105 deka súlyú ke
vagy ¼ klgr. lis
melv 1915. aug. 3—augusztus
A váro

Nákupy za lístky

Každá vojna prináša najviac utrpenia tým, čo ju nevyvolali. V lepšom prípade bol vojnový konflikt spojený s drahotou, v horšom s rabovaním, hladomorom a vyľudnením postihnutého územia. Vojská – „priateľské“ aj „nepriateľské“ – nemali dostatočne vybudovaný systém zásobovania. Velitelia sa preto museli spoliehať, že sa vojaci „nejako“ uživia z „miestnych zdrojov“.

Pre postihnuté obce či oblasti to bola nesmierna záťaž. Za napoleonských vojen obce, ktoré museli poskytnúť svoje zásoby potravín nejakej armáde, získali aspoň možnosť svoje dodávky spísať a žiadať dodatočnú finančnú náhradu. Za prvej svetovej vojny však bola podstatne odlišná situácia. Bojujúce štáty mali hustú železničnú sieť, ktorá umožňovala zásoby rýchlo prevážať z vnútrozemia takmer až na frontovú líniu. Vojská tak mohli byť zásobované prevažne zo zázemia. Mobilizácia zásob potravín a ľudskej i zvieracej pracovnej sily v poľnohospodárstve sa však prejavila nedostatkom potravín v zázemí. Fungovanie zázemia však vyžadovalo, aby si každý mohol kúpiť aspoň minimálne množstvo potravín bez ohľadu na to, či je chudobný alebo bohatý.

Prvý raz v histórii sa objavil prídelový či lístkový systém – racionácia. V Rakúsko-Uhorsku ho zaviedli v apríli 1915. Najprv na chlieb a múku, v ďalších rokoch postupne na ďalšie základné potraviny. V Predlitavsku tento systém centrálne organizovali jednotlivé korunné krajiny alebo významné priemyselné oblasti. V Zalitavsku, t. j. v Uhorsku, vydávalo svoje lístky každé väčšie mesto. Dávky však boli hlboko pod kalorickou potrebou a systém fungoval nespoľahlivo. Preto sa ľudia často k svojmu prídelu nedostali. Na druhej strane roľníci museli podstatnú časť úrody odpredávať štátu. Polícia pravidelne prehľadávala gazdovstvá a hľadala aj zabavovala ukryté potraviny, neraz na udanie susedov...

V monarchii sa šíril hlad a prepukávali hladové vzbury.

(zš)

Od kožušín, hrivien a denárov, cez groše, toliare a zlatky až po korunu a euro

Koruna vo virvare prvej svetovej vojny

III. ČASŤ

Zbyšek ŠUSTEK - Ilustrácie: archív autora

V polovici prvého desaťročia 20. storočia bola korunová mena z hospodársko-menového hľadiska dobudovaná. Štát splatil Rakúsko-Uhorskej banke všetky svoje dlžoby. Inak povedané, až v tomto momente boli z menového hľadiska odčinené všetky hriechy rakúskych snáh o mocenskú expanziu a vojenské neúspechy, ktoré sa hromadili od konca 18. storočia. Korunová mena začala spoľahlivo plniť svoju funkciu. Stala sa aj akýmsi symbolickým zavŕšením nezvyčajne dlhého obdobia mieru a do značnej miery aj hospodárskej prosperity a rastu blahobytu.

Secesne stvárnená stokorunáčka z roku 1910.

A to napriek tomu, že v porovnaní s podobami dnešného kultu plytvania väčšina obyvateľov skôr trela biedu s núdzou. No oproti každodennej realite prvej polovice 19. storočia to bol ohromný rozdiel. Objavili sa bohato ilustrované katalógy so širokou ponukou rozličného tovaru rôznych cenových úrovní, neraz vyčíslených aj v menách iných štátov. Stránky novín zaplnili reklamy na potrebné aj úplne zbytočné veci. Práve vtedy centrá veľkých miest dostali tvár, akú majú dodnes. Široké triedy vyhovujú aj dnešnej prehustenej premávke. Ulice ozdobili výstavné paláce s veľkými presklennými výlohami luxusných obchodov, zasahujúcich neraz cez dve podlažia, a to nielen vo Viedni či v Budapešti, ale občas aj v provinčných mestách.

■ CENGOT MINCÍ

Bankovky niesli hrdú klauzulu, že hlavné ústavy Rakúsko-Uhorskej banky vo Viedni a Budapešti ich komukoľvek na požiadanie ihneď zamenia za zákonné kovové, t. j. zlaté peniaze. Bol to však iba typicky marketingový klam, lebo banka ich v skutočnosti menila len málokedy a iba vo väčších sumách. Keďže však banka mala dôveru a zlaté mince v obehu naozaj boli – dostávali sa doň vo výplatách vyššie postavených úradníkov – nikto si nad tým hlavu nelámal. Zlaté mince neboli dokonca ani veľmi obľúbené, lebo boli príliš malé, mohli sa ľahko stratiť v záhyboch šiat alebo peňaženiek. Bankovkami sa platilo jednoznačne pohodlnejšie. Aj preto zachované exempláre rakúsko-uhorských mincí zväčša vyzerajú tak, akoby práve vyšli z mincovne...

Aj keď korunová mena už fungovala, sústava jej platidiel sa stále budovala. Veľké strieborné päťkorunáky, ktoré svojím úctyhodným priemerom 36 milimetrov nápadne pripomínali voľakedajšie toliare, boli vydané až v roku 1900. Ale dokonca až v roku 1912 – to znamená dvadsať rokov po zavedení korunovej meny – sa objavili aj strieborné dvojkorunáky, ktoré nahrádzali stále ešte platné zlatky. Tiež až koncom prvého desaťročia sa objavili zlaté stokorunáky, úctyhodná minca s hmotnosťou takmer 34 gramov a priemerom 37 milimetrov.

Rakúska verzia halierových mincí vzhľadovo pripomínala rokokové medené mince zo 60. rokov 18. storočia. Uhorská verzia halierových mincí zasa bola iba variáciou stereotypu mincí, aké od polovice 19. storočia dodnes obiehajú v mnohých štátoch – na líci štátny znak či panovník, na rube veniec z dubových, vavrínových či palmových ratolestí a v ňom vyznačená hodnota, prípadne aj rok razby. Z tejto schémy vybočovali iba pamätné mince, kde sa naopak prejavil vplyv secesie, ktorá v tom čase vrcholila. Boli vydané k maďarskému miléniu, k 40. výročiu uhorskej korunovácie Františka Jozefa I. a 60. výročiu jeho panovania.

■ KRITIKA NA BANKOVKY

Prvé dve bankovky z roku 1901 boli výtvarne vlastne iba núdzovým riešením – v ateliéri tlačiarne povymetali kúty a upravili nepoužité návrhy Gustava Klimta z 80. rokov 19. storočia, z jeho predsecesného tvorivého obdobia. Rovnako vznikla aj päťdesiatkorunáčka z roku 1902. Ich vzhľad vyvolával kritiku výtvarnej obce a pri dvadsaťkorunáčke boli dokonca vyslovené obvinenia z plagiátorstva. Výtvarne originálne boli až stokorunáčka a tisíckorunáčka z roku 1902. Vzory bankoviek sa však rýchlo obmieňali. Z technického hľadiska boli novšie bankovky nielen kvalitné, ale aj inovatívne. Výtvarne a ideovo ich však nemožno hodnotiť dobre. Pozoruhodnou výnimkou bola iba secesná stokorunáčka z roku 1910 od Kolomana Mosera, člena skupiny viedenských secesných umelcov Wiener Werkstätte.

Idylu začiatku 20. storočia symbolicky ukončilo niekoľko výstrelov v Sarajeve. Samozrejme, atentát na následníka trónu nebol skutočnou príčinou svetového požiaru. Pri troche rozvahy by sa bol dal riešiť inak. Ale pre isté kruhy bol vítanou a celý júl 1914 systematicky rozdúchavanou zámienkou na riešenie úplne iných problémov.

■ NÁSLEDKY VOJNY

Pre korunovú menu mala vojna katastrofálne následky. Okamžite po jej vyhlásení bolo „pozastavené“ dlho a namáhavo budované nezávislé postavenie Rakúsko-Uhorskej banky. Tá sa tým zmenila, tak ako aj pred rokom 1848, na nástroj financovania štátu, resp. štátom vedenej vojny. Banka prestala zverejňovať o svojom hospodárení pravidelné mesačné správy, ktoré uvádzali, okrem iného, aj množstvo peňazí v obehu a hodnotu jej zlatého pokladu, a tým aj mieru krytia rakúsko-uhorskej koruny. Na financovanie vojny sa začali viac-menej nútene upisovať vojnové pôžičky. Mali dlhú splatnosť a lákavý úrok, no zároveň boli rafinovaným nástrojom rozmnožovania obeživa. Mohli sa nimi ešte pred lehotou splatnosti platiť dane alebo sa mohli eskontovať, t. j. dávať bankám ako záloha za pôžičku hotovosti. Zlatý poklad banky začal slúžiť na nákup surovín na zbrojenie. Zlaté krytie koruny kleslo koncom vojny z úctyhodných 74,6 percenta z 23. júla 1914 iba na jedno percento.

Oveľa závažnejším problémom ako zlaté krytie však bola hospodárska izolácia Centrálnych mocností. Silnejšie Nemecko síce Rakúsko-Uhorsku pomáhalo (samozrejme nie nezištne), ale to nemohlo stačiť. Vojna rakúsko-uhorské hospodárstvo rýchlo vyčerpávala. Chýbajúce zdroje farebných kovov nahrádzali zabavovaním kostolných zvonov. Okrem toho do armády odviedli prevažne mužov, ktorí boli rozhodujúcou pracovnou silou v poľnohospodárstve. Chýbal aj ťažný dobytok. Kone zrekvírovala armáda. Kravy a voly ich nemohli plnohodnotne nahradiť a iný poťah nebol. Výroba potravín tak spočívala čoraz viac na bedrách žien, detí a starcov a prirodzene klesala. Zároveň sa Rakúsko-Uhorsko muselo podľa medzinárodných zmlúv starať zhruba o dva milióny zajatcov. Zajatých obyčajných vojakov síce bolo možné prideľovať na vidiek na rôzne práce, ale tí svojou pracovnou morálkou, nezodpovedajúcou kvalifikáciou alebo celkom inými skúsenosťami nemohli nahradiť odvedených domácich pracovníkov. Všeobecne sa zhoršoval zdravotný stav ľudí a veľa ľudí trpelo podvýživou.

■ HROMADENIE OBEŽIVA

Od vypuknutia vojny vzrástol peňažný obeh v celej monarchii z 3,4 mld. koruny na 42,6 mld. Za každý rok vojny sa zhruba zdvojnásobil. Úmerne tomu rástli ceny. Potraviny a bežné životné potreby stáli koncom roku 1918 tri- až desaťkrát viac ako v roku 1914. Napríklad chlieb 78 halierov oproti 27 halierom, kilogram hovädzieho 13 korún oproti 1,80, kilogram cukru 3,60 koruny oproti 86 halierom, kilogram mydla 5,04 koruny oproti 80 halierom.

Koncom roku 1918 už peňažné ústavy ani príliš nestáli o to, aby si u nich občania ukladali peniaze. Za vklady ponúkali úroky iba medzi 0,5 percenta až jedným percentom.

Takisto na zahraničných burzách, vtedy prevažne švajčiarskych, kurz koruny klesal. Hodnota 100 korún vo švajčiarskych frankoch klesla z 89 SFr koncom roku 1914 na 30 SFr koncom roku 1918. Jeho momentálne výkyvy pritom citlivo odrážali to, na čiu stranu sa práve prikláňalo vojnové šťastie.

K rozmnožovaniu obehu prispievalo aj to, že Rakúsko-Uhorsko používalo spočiatku na obsadených územiach, t. j. najmä v Srbsku, vlastnú menu so všetkými záväzkami, ktoré z toho mohli v budúcnosti vyplynúť. Bol to úplne opačný prístup, než malo Nemecko, ktoré si za vojny svoju menu chránilo tým, že na obsadených územiach vydávalo osobitné okupačné platidlá, ktoré mali na obsadenom území nútený obeh. Boli síce formálne kryté nemeckými markami, deponovanými v ríšskej banke, ale v prípade straty tohto územia nemeckú Ríšsku banku k ničomu nezaväzovali. Obyvateľom, ale aj rôznym podnikom na stratených územiach by za tovar alebo služby poskytnuté nemeckej armáde boli ostali v rukách iba potlačené papiere. Až v druhej polovici vojny, od roku 1917, Rakúsko-Uhorsko participovalo na vydávaní nemeckých okupačných mien v Rumunsku a Poľsku, resp. nakoniec samé dve okupačné meny, ale tiež s nemeckou účasťou, v roku 1917 v Čiernej Hore a na jar 1918 v severnom Taliansku.

■ NÁHRADY KOVOVÝCH MINCÍ

Vojna zasiahla aj do štruktúry obeživa. Ešte do roku 1916 sa síce razili strieborné koruny, no naopak už 21. augusta 1914, t. j. iba tri týždne po vyhlásení vojny, boli vydané vo veľmi núdzovej úprave dvojkorunové bankovky. Ich úlohou bolo nahradiť práve drobné strieborné mince, jednokorunáky, dvojkorunáky a päťkorunáky, a predchádzať tomu, aby sa tieto mince v rukách zajatých rakúsko-uhorských vojakov dostávali do rúk nepriateľa. Zároveň nahrádzali aj strieborné mince, ktoré ich majitelia napriek výzvam, aby tak nerobili, zadržiavali doma z obavy pred znehodnotením meny. V roku 1916 boli z rovnakého dôvodu vydané jednokorunáčky a v roku 1917 nová, o niečo dokonalejšia verzia dvojkorunáčok. V samotnom závere vojny, v októbri 1918, sústavu mincí doplnili aj bankovky dvoch nezvyčajných hodnôt: dvadsaťpäťkorunáčky a dvestokorunáčky. Obe boli jednostranné a ich vzhľad jednoznačne prezrádzal hospodársku vyčerpanosť monarchie. Znehodnotenie meny ukazovalo koncom roku 1918, teda ešte počas platnosti rakúsko-uhorskej korunovej meny vo všetkých nástupníckych štátoch, aj vydanie desaťtisíckorunáčky. Československo a Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov však jej obeh na svojom území zakázali.

Od roku 1915, resp. 1916, sa halierové mince začali raziť namiesto z medi alebo niklu, potrebných na výrobu zbraní, z lacnejších materiálov – desaťhalierniky z alpaky, dvojhalierniky a dvadsaťhalierniky zo železa. Aby železné mince nehrdzaveli, mali zvláštnu úpravu nazývanú šerardizácia. Spočívala v tom, že sa kotúčiky na ich razbu pražili v otáčajúcich sa bubnoch v zmesi piesku a práškového zinku. Tým na ich povrchu vznikala ochranná tmavosivá až čierna ochranná vrstva.

■ ZAJATECKÉ PENIAZE

Prvá svetová vojna priniesla aj celkom nový druh peňazí – osobitné platidlá používané v zajateckých táboroch. Dôvodom ich vydania bolo to, že zajatci mali vo všetkých bojujúcich štátoch nárok na žold, ktorý mal podľa medzinárodnej dohody zodpovedať žoldu domácich vojakov v rovnakých hodnostiach (dôstojníci 4 – 10 korún denne, mužstvo a poddôstojníci 6 halierov až 4 koruny). Mnohí zajatci mali pri sebe v čase zajatia aj peniaze svojich vlastných krajín, ktoré sa im potom menili za domáce meny, aj keď v nevýhodných pomeroch. Okrem toho mali zajatci nárok na to, aby im príbuzní z domovskej krajiny pravidelne posielali peniaze prostredníctvom Červeného kríža. V zajateckých táboroch museli byť zriadené kantíny, kde bolo možné nakupovať potraviny a iné potreby. V niektorých táboroch fungovali aj pošty. Správy zajateckých táborov sa však snažili zajatcov čo najviac izolovať od civilného obyvateľstva. Vydanie zajateckých peňazí sťažovalo prípadné kšeftovanie so všeličím. Výrazne to aj zhoršovali prípadné úteky z táborov, lebo za zajatecké peniaze utečencom nikto nič nepredal, resp. ich používaním by sa hneď prezradili.

V Rakúsko-Uhorsku mal svoje zajatecké peniaze od roku 1916 každý tábor, na Slovensku napr. v Šamoríne alebo Dunajskej Strede. Boli to papierové poukážky, zvyčajne v nominálnych hodnotách od jedného haliera do dvadsať korún. Mali aj pomerne atraktívnu úpravu. Ich sady sa dokonca predávali civilnému obyvateľstvu ako upomienkový predmet. Prostriedky získané ich predajom sa používali na vydržiavanie zajateckých táborov.

Špecifickým prejavom vojny, hoci v dejinách monarchie vôbec nie novým, bolo aj vydávanie núdzových platidiel niektorými firmami alebo mestskými radami. Sčasti slúžili ako miestna náhrada za chýbajúce drobné mince, ale sčasti boli prejavom obyčajnej špekulácie, lebo ich vydavatelia rátali s tým, že sa im časť vydaných núdzových platidiel nevráti a bude predstavovať ich zisk.

Koniec korunovej meny bol neradostný a pre nástupnícke štáty bola otázka stabilizácie meny veľmi náročnou úlohou. Viac-menej úspešne ju zvládlo Československo, Taliansko, Rumunsko a Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov. Naopak Rakúsko, Maďarsko a Poľsko nedokázali zabrániť veľmi silnej inflácii.

Vystavoval jediný umelec, ktorý pracuje na výskume Turínskeho plátna

Primaciálnym palácom znel hlas zvonov

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív

V Bratislave na štyri týždne sprístupnili pozoruhodnú výstavu diela slovenského rodáka Stanislava Dusíka, ktorý žije a pôsobí už vyše troch desaťročí v talianskej Florencii. Výstava sa uskutočnila počas celého júna. „Výstava za prítomnosti autora, rodáka z Bolerázu, je skromnou snahou aspoň o čiastočnú nápravu priblížením jeho veľkolepého diela širokej slovenskej verejnosti," konštatovala riaditeľka D MS Bratislava Daniela Suchá pre matičný týždenník SNN, ktorý je jedným z mediálnych partnerov podujatia.

Bohato navštívené otvorenie výstavy oznámil skutočne hlahol zvonov a potom pôsobivý predne Proglasu Konštantína Filozofa, sv. Cyrila, v neopakovateľnom podaní Evy Kristinovej, ktorý zakončila spevom Otče náš v staroslovienčine. Už tento samotný úvod bol výnimočnou udalosťou na poctu diel Stanislava Dusíka s náboženskou, kresťanskou tematikou. Atmosféru výstavy dokumentoval veľkorozmerný obraz Mater Dei s vročením 2013, venovaný pamiatke Patrika Dusíka, dominujúci na čelnej stene expozície.

■ POĎAKOVANIE MATICI

Pôsobivé obrazy – Hrob, Zmŕtvychvstanie, Ukrižovanie, V Olivovej záhrade či pôsobivé zobrazenie postavy Judáša prepadávajúceho sa do temnôt – to je len časť diel, ktoré dokumentujú atmosféru výstavy umelca. Bratislavský arcibiskup Stanislav Zvolenský poďakoval Matici slovenskej za úsilie vynaložené na usporiadanie výstavy, ako aj mestu Bratislava za poskytnutie priestoru.

„Keď si prezrieme ktorékoľvek dielo, či už svetské alebo náboženské, presakuje z neho na nás jemnosť, jemnosť umeleckého videnia, veľký rešpekt umelca k dielu a k človeku. Je cenné, že táto výstava sa koná v Bratislave v roku 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie. Sv. Cyril a Metod nás učia základnej úcte k človeku a Stano Dusík podáva toto posolstvo vo svojich obrazoch," povedal otec arcibiskup. Veľvyslanec v. v. Marián Servátka pripomenul, ako so svojím priateľom Dusíkom pripravovali výstavu v čase, keď pôsobil vo Vatikáne. Organizovalo ju mesto Rím a Vatikán v Museo del Risorgimento (Múzeu Obnovenia) v jubilejnom roku 2000. V roku Veľkého jubilea mal Dusík výstavu na Piazza Venecia – tam, kde kedysi Štefánik preberal zástavu légií ako prvej vojenskej jednotky, prvé medzinárodné uznanie československého štátu v roku 1918.

■ DÔLEŽITOSŤ IDENTITY

Strhujúci a nenapodobiteľný zápal vniesla do podujatia prof. E. Hrabovec, ktorá zasadila tvorbu Stana Dusíka do súvislostí nevyhnutnosti udržať si identitu, pripomenula ťažkosti – aké to bolo, keď nebolo opory vlastnej štátnosti vo svete, ktorý smeruje k deštrukcii. S autorom sa pozná už 28 rokov a s naliehavosťou sebe vlastnou konštatovala, že je známejší vo svete ako doma. Porozprávala, ako v rodnom Boleráze vedel odolať tlaku doby, pretože mu okrem iného bola vlastná slovenská schopnosť tichej vytrvalosti a sedliackeho pragmatizmu. Umelec po štúdiách na chýrne j bratislavskej ŠUP-ke u prof. Hložníka sa uplatnil v knižnej ilustrácii klasiky či už Shakespeara alebo Vajanského. Osobitne výnimočný je Vajanský, pretože ide o ilustráciu diela, ktoré je kritikou materializmu. V roku 1982 Dusík „šiel za svojím kresťanským idolom a usadil sa vo Florencii a v slobodnom svete sa stal poslom skutočného Slovenska, Slovenska kresťanského", konštatovala o. i. prof. E. Hrabovec.

■ MNOŽSTVO OCENENÍ

Stanislav Dusík, ktorý už ako študent v roku 1969 dostal za ilustrácie Shakespearovho Hamleta Cenu Matice slovenskej, je dnes ako jediný umelec na svete človekom, ktorý pracuje vo vedeckom tíme pre výskum Sindone – Turínskeho plátna. Za svoje dielo získal množstvo významných ocenení. „V Taliansku ho považujú za veľkého umelca – Slováka trvalo žijúceho v tejto krajine, žiaľ na Slovensku je považovaný za cudzinca," konštatovala D. Suchá. Štyri týždne výstavy majú byť prelomom nielen v poznaní diela umelca, ale aj tematiky, ktorej zasvätil svoje výnimočné dielo.

Hodžov novinový článok roku 2013

Novinársky dorast vidí javy v súvislostiach

SÚŤAŽ TÝŽDŇA

Víťaz Hodžovho novinového článku 2013 Adam Žember.

Už šiesty ročník celoslovenskej súťaže Hodžov novinový článok 2013, ktorého slávnostné vyhlásenie prebehlo 25. júna v Pálffyho paláci na Zámockej ulici v Bratislave, mal mimoriadne zaujímavú tému. Žiaci základných škôl z celého Slovenska písali svoje články či eseje inšpirovaní zadaním: Ako médiá formujú človeka.

Organizátori súťaže ZŠ a MŠ Milana Hodžu na Škarniclovej ulici v Bratislave, Ústav politických vied SAV a Národné osvetové centrum konštatovali, že v tomto ročníku súťaže sa zišlo niekoľko skutočne výnimočných prác. Tie najlepšie už nesú v sebe jednoznačné prvky kvalitnej publicistiky a zároveň dokazujú, že najmladšej generácii nie je ľahostajný svet okolo. Najmä svet médií, ktoré práve mladých ľudí formujú a bohužiaľ aj deformujú. Odborná porota v zložení Drahoslav Machala (predseda), Peter Jaroš, Etela Hessová, Eleonóra Petrovičová, Alica Šimková a Ľubica Janegová konštatovali, že celkový víťaz Adam Žember zo ZŠ Topoľová v Nitre, ale aj ostatní ocenení účastníci vedia rozlišovať informáciu od mediálneho balastu, no zároveň, čo je mimoriadne potešujúce, vedia aj jasne vyjadriť svoj názor a argumentačne ho podložiť.

„Médiá sú silnou zbraňou v rukách druhých... tých mocných. Veľmi silnou zbraňou! Že väčšina príspevkov a relácií je podaných a spracovaných tak, ako tí mocní chcú, aby boli vnímané. Náhoda? Šikovnosť? Peniaze," píše víťaz vo svojej ocenenej publicistickej eseji.

Ako vo svojom príhovore povedala generálna riaditeľka NOC Jana Kresáková: „Boli sme príjemne prekvapení schopnosťou mladých ľudí vidieť veci aj problémy v súvislostiach, ocenili sme ich dobré pozorovacie schopnosti, ale najmä ich odvahu a statočnosť priamo a spontánne vyjadriť vlastné názory."

(mab foto: autor)

MEDAILÓN

Dnes už kultová komédia s Milanom Lasicom, Julom Satinským a najmä s Marošom Zednikovičom má samozrejme aj autorov scenára. Jedným z dvojice je spisovateľ, ale aj hudobník a organizátor literárneho života Jozef Heriban.

Narodil sa v Trnave 9. júla 1953. Jeho vnútro však vek nepozná, skôr naopak. Čím dlhšie pôsobí na modrej planéte, tým vnímavejšia je jeho krehká duša. Aký by bol svet nudný, nebyť zvláštnych bytostí, ktoré Jozef Heriban dokázal svoju výnimočnosťou pretaviť aj do hmatateľnej formy, teda do scenárov (filmy Utekajme už ide!, Južná pošta, Dávajte si pozor). Dôležité sú aj jeho úspešné prozaické diela (Niekto na mňa stále píska, Intimita vlkov, Posadnutosť, Ružový trojuholník, Schovaný neschovaný, idem, Prelet sťahovavých vtákov), ako aj jeho rozhlasové hry. Jozef Heriban začal v roku 1968 študovať na Konzervatóriu v Bratislave hru na akordeón a hru na pozaunu a v rokoch 1973 až 1978 pokračoval v štúdiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, odbor estetická výchova – slovenčina. Literatúra s scenáristika sa mu napokon stala údelom. Zablúdil dokonca aj do žánru odbornej literatúry s knihou Úspech má srdce žraloka, ktorá sa stala v roku 2007 Knihou roka čitateľskej ankety dvojtýždenníka Knižná revue. A aby sme nezabudli: „Dobrí spisovatelia si nie sú konkurenciou, dobrí spisovatelia sa navzájom uznávajú." Keby zaznela v súťaži otázka, kto je autorom tohto výroku, správna odpoveď by znela: Jozef Heriban. Člen predsedníctva Slovenského Centra PEN, manžel šarmantnej moderátorky a momentálne riaditeľky Slovenského inštitútu v Rakúsku, otec dvoch talentovaných dcér. V týchto dňoch sa Jozef Heriban dožíva jubilea 60 rokov. Srdečne v mene redakcie blahoželáme!

Utekajme, už ide (šesťdesiatka)

(mab)

HUMORESKA

Mlčiaca väčšina ľúbi vreštiacu menšinu

***Je správne, že na Slovensku majorita dáva priestor pre minoritné skupiny našich spoluobčanov. Aspoň ukážeme svetu, akí sme prajní a... hlúpi. Slovenská majoritná ústupčivosť voči osadníkom, pre ktorých sú naše záhrady, byty a peňaženky domovinou preľúbeznou, došla až tak ďaleko, že na Slovensku sme museli zakázať šach. Zrušila ho pre istotu Slovenská šachová únia. Ústretovo zareagovala na protest nadácie Rapotalo romano – Hlas Rómov, ktorá oprávnene obvinila hráčov s bielymi figúrkami z rasizmu. Predseda nadácie Rapotalo romano Gejza Biely vysvetlil: „Počas šachových partií prichádza neustále k porušovaniu našich práv. Ako k tomu prídeme, aby biele figúrky vyhadzovali naše čierne. A zdá sa nám, že furt a zámerne!" O kompromisnom návrhu Slovenskej šachovej únie, aby sa hralo iba s čiernymi figúrkami a šachovnica mala iba tmavé polia, práve rokuje Európska šachová únia. Vyzerá to tak, že v záujme upokojenia situácie podporí väčšinový protirasistický návrh, aby bola šachovnica a figúrky v jedinej správnej farbe – čiernej. Na druhej strane dovolila Slovákom, aby hrali svoj šach doma, nie na verejnosti s bielymi figúrkami na šachovnici bielej farby. Ústretový prístup mlčiacej väčšiny k bľačiacej menšine má niekedy aj trnisté stránky, ale dajú sa vyriešiť, keď majorita chce. Najskôr sa zdalo, že stavba vzorovej rómskej osady v Spišských Koňkanoch sa bude musieť odložiť. Tesne pred kladením základného kameňa s medeným puzdrom s pamätnou listinou sa zistilo, že kameň aj s puzdrom niekto ukradol. Meď je meď. Vládna delegácia zareagovala operatívne a u starostu v obývačke, kde je zatiaľ ešte ako tak bezpečne, si sadla aby niečo vymyslela. Po desiatich minútach úporného rokovania schválila niekoľko projektov, ktoré umožnia Rómom bezbolestnú adaptáciu v našej spoločnosti. Predovšetkým v obci natiahnu v jednometrovej výške 112 kilometrov telegrafického, železničného a trolejbusového medeného vedenia.*

„V osade nemáme síce trolejbusy ani koľajnice, a tak aspoň Rómom neublíži elektrický prúd a nič ich nezrazí. Vedenie je v takej výške, že do jeho zberu sa môžu zapojiť celé rodiny," pochvaľoval si iniciatívu vlády miestny rómsky aktivista Dezider Orgován. V osade zriadia tzv. kolobežnú zberňu odpadových surovín. Z nej okamžite po odovzdaní druhotných surovín Rómami vyštartuje s medeným vedením mechanizovaná čata obecného úradu. Namontuje vedenie na pôvodné miesto, aby sa ušlo na každého rómskeho spoluobčana, ktorý nechce žiť na úkor nás všetkých. Na rovnakom princípe zriadia miestni farmári výkupňu poľnohospodárskych plodín. Po ich výkupe ich okamžite vysadia na družstevnom poli pre ďalších Rómov.

Milan ZEMO

„Z cudziny tulák pod hruškou stál som...“, napísal v básni, ktorú pozná každý čo aj kultúrny ignorant. Prizrime sa mu pozornejšie. Krasko celý život strávil na území Rakúsko-Uhorska. Aj tieto verše vznikli v čase monarchie. Bez ohľadu na možný kontext národný, kľúčom je poznanie, že domov nie je štát.

Pohľady na Kraska

Možnože tým domovom nemusí byť tentoraz ani vlasť. Možno je domovom práve miesto spojené s intímnym poznaním – rodisko. Aj pocit exulantstva je u Kraska uchopený a precítený väčšmi zvnútra než zvonka, subjektívny. Azda väčšmi než cudzina ponúka sa slovko cudzota či odcudzenie. Ak sa dakomu zdá posledný z výrazov nadmernou modernizáciou či prekrútením zámeru tvorcu, potom sa asi mýlime, keď čítame Kraska aj dnes a nepripadá nám archaický.

Nezamotávajme sa však do úvah . Pozrime sa na Kraska „in natura.“ Na fotografii spred roku 1900 je mladík s fúzmi a náznakom briadky, díva sa chmúrno, temno – tak trocha vzdorovito, rebelantsky. Na podobizni je s uvoľneným golierom. Po maturite v Brašove prežíva štyri roky v rodnom kraji vypomáhaním vzdialenej rodine . Ergo, nevie si nájsť miesto a uplatnenie. Maturant, gymnazista, v tom čase pomerne vysoký stupeň vzdelania, no príležitosť kde nič, tu nič. Z básní po dvakrát poslaných do Slovenských pohľadov Jozef Škultéty zverejnil v roku 1896 len jednu pod názvom Pieseň nášho ľudu, ďalšie dve až s odstupom – v roku 1902. Posielané pod skratkou Janko C. a J. C. – to ako Janko Cigáň. Voľba pseudonymu, ako na prednáškach historickej poetiky upozorňoval profesor Viliam Marčok, je príznaková. Oproti Hviezdoslavovi – básnikovi vzopätia šírky a trbletu – stojí Cigáň, pútnik, tulák, vydedenec, nespokojenec, outsider.

V rodnom kraji básnika rómske etnikum prebýva stovky rokov. A mladík vidí osady, búdy, šiatre vozy kočujúcich, počúva piesne. Študent gymnázia v Brašove so znalosťou rumunčiny číta a prekladá Mihaia Eminesca, zázračný talent oneskoreného rumunského romantizmu, súčasníka francúzskych symbolistov. Symbolizmus v pravejšom zmysle slova ochutná aj po príchode do Prahy prostredníctvom diel Otokara Březinu, Karla Hlaváčka či Josefa Sovu. V metropole Čechov zúčastňuje sa na stretnutiach v študentskom spolku Detvan počas štúdií chemického inžinierstva na technike v rokoch 1900 – 1905. Janko Cigáň, nie Janko Kráľ...

Po doštudovaní sa pán inžinier zamestná v cukrovare v mestečku Klobouky na severe Čiech. Má okolo roku 1910 hustejšiu briadku, pravidelne zastrihnutú, upravenú. Na chronicky známej fotografii z profilu vidíme poctivo zapnutý golierik. Vcelku pôsobí mladšie než pred desiatimi rokmi. O rok neskôr oholený elegán v prútenom kresle. Fešák, priam dandy fin de siecle. Žení sa, druhú knižočku poézie venuje manželke Ilone, rod. Kňazovičovej. Najosobnejšie ladené skladby – Bájka pre moju milú a List mojej Ilke – sa však zachovali len v korešpondencii a boli prvýkrát uverejnené s povolením manželky až po Kraskovej smrti.

„... a najskôr bude koniec skrivodlivej mýlke,
list vo veršoch-li pošlem krásnej svojej Ilke.“

(mf)

Prečo Ivan Krasko nepísal toľko ako Pavol Országh Hviezdoslav

Sila a slabosť poetovho mlčania

Po štyridsiatke žeby bytie básnikom bolo nasilu? Vraveli o ňom: Povedal už všetko. Pochopiteľne, vykladači z kariet a za neho. Vždy viac než to, čo písal, ma zaujímalo, prečo písať prestal, čo nenapísal a čo by napísal, keby nie... List mŕtvemu. Umlčaný vojnou uprostred skladby Eli eli lama sabachtani. Vojak c. k. armády na východnom fronte vzdal sa slov. Neúčinné, nevládze niesť ich bezmocnosť. V horúčkovitej vízii raneného lyrického hrdinu necháva umrieť Krista zdeseného hrôzami vojny.

Miloš FERKO – Foto: archív autora

Po druhýkrát a definitívne. Približne vtedy Wittgenstein v zákopoch si značil: O čom sa nedá hovoriť, o tom treba mlčať.

■ ZAČIATKY A CLIVOTA

Po jednotlivých básňach vychádza v Dennici v roku 1905 – 1906 cyklus pod názvom Lístok. Deväť textov. Pseudonym Janko Cigáň. Nostalgia, clivota tóniny odlišné od hviezdoslavovských. Škultétymu v Slovenských pohľadoch sa nepozdávali, Terézia Vansová bola prajnejšia. Krasko tieto diela posielal inkognito, redaktorku oslovoval ako neznámu osobu, aj keď ju spoznal prostredníctvom príbuzných Kováčovcov a známych Bodických. V archíve MS sa zachoval zlomok divadelnej hry Vansovej pod názvom Predvečer svadby u Bottov. V texte opisuje atmosféru pred uzavretím zväzku Jána Botta, štúrovského básnika.

Vzhľadom na vzťah Kraska ku generácii starších je dôležité podotknúť, že cyklus Lístok bol uverejnený počas redigovania periodika spomenutou dámou pred érou Františka Votrubu, ktorý v časopise poskytol priestor na publikovanie aj ďalším básnikom moderny, napríklad Ivanovi Gallovi či Vladimírovi Royovi. U Kraska nad konfrontáciou prevláda povedomie kontinuity so zachovaním originality a novosti.

Človeka po reči vtáka jak po perí/ pozná adresát môj, hľaď, len nech uverí/ žes neprišiel prosiť, iba pripomínať – predstavuje sa v titulnom texte súboru. A takto sa bude diať i čítať v dvoch knižne vydaných zbierkach Nox et solitudo (1909) a Verše (1912). Plus štyri prózičky. Nasleduje koniec. Po vojne z pozostalosti zopár príležitostných veršov. Básnička Ruže a Rudkovi Brtáňovi k 1. VIII. 1936, venovaná autorovi monografie Poézia Ivana Krasku (1933) a jeho manželke, spísaná je v štýle školáckej dedikačnej klapancie. Dielko pod názvom Fantázia, ktoré vzniklo 13. 8. 1933 pri tisíc stom výročí posvätenia Pribinovho kostola v Nitre, tryská lomoziacim pátosom. Toto už nie je Krasko. Nevie či nechce?

Vo veršovanom venovaní reedície starších textov vpísanom do knihy Františkovi Votrubovi charakterizuje svoju tvorbu ako vzlyky nahej duše, vzlyky mladosti.

Učili ma, márne, obdivovať cudnosť, striedmosť a zdržanlivosť. Vedel, kedy prestať, a ovládal sa, ostal dokonalý. Mne však je skôr ľúto. Som nenásytný i za neho za cenu omylov a hriechov minulých a budúcich. Chcel by som ak nie chrlič, nuž aspoň fontánku... Verím, že ak by bol chcel naozaj, aj v neskoršom veku by našiel iné slová než tie, čo sú skôr paródiou talentu.

■ ZO ŠTÚROVSKEJ FAMÍLIE

Občianskym menom Ján Botto. Pseudonym v poézii, prinajmenšom slovenskej, nevyhnutný. Historik Július i menovec básnik boli vzdialenými príbuznými. Presnejšie autor Smrti Jánošíkovej bol treťostupňovým bratancom Kraskovej pramatky. Narodil sa v Lukovištiach, študoval postupne na maďarskom gymnáziu v Rimavskej Sobote, nemeckom gymnáziu v Sibiu, rumunskom gymnáziu v Brašove, kde aj maturoval. Slovenské gymnáziá od roku 1875 až do vzniku ČSR neboli.

Po návrate z frontu prvej svetovej stáva sa Krasko poslancom a neskôr senátorom za agrárnu stranu. Vtedy už nepíše. Možno ak nastala sloboda, bolo naozaj dokonané, čo malo, neúprimné by bolo žiadať viac? Štyridsiatnik. Básnik umrel, nech žije politik. Tešiť nás má, že neumlčal ho nik. Sám sa utiahol. Dobrovoľne...

Pseudonym Ivan Krasko si nevymyslel sám. Dostal ho do daru na cestu ako posvätenie a povolenie na vstup do chrámu slovenskej literatúry od krstného otca debutovej zbierky Svetozára Hurbana Vajanského. Meno je zjemnením gesta „cigánskej výlučnosti“. Básnik ho prijal, napriek odlišnostiam v koncepcii k výraznejšiemu generačnému sporu nedošlo. Tvorca mal v danom momente záujem písať, redaktor zasa, napriek istým výhradám, uznával prínos. A usiloval sa i pochopiť.

Nie, nie nijaký vzdor či boj. Úcta, hoc aj s náznakom odstupu. Prejav vďaky. Oprávnenej. Za pochopenie z diaľky rokov. Vajanský pristupuje ku Kraskovým básňam citlivo možno i preto, že sa mu cez ne stelesňuje vlastné intímno obetované písaniu v mene národa. Vajanský sa Kraskom zviditeľní sám pred sebou ako tvorca impresií pozabúdaných v náznakoch v novele Letiace tiene a zadusených aktuálnosťou bojov za národ. A Krasko v texte s jasne odčitateľným titulom odkazuje starcovi:

Sv. H. V:
Básniku, človeče, Ty v pozdnom
veku mladý!
Preto, že môžeš byť tvrdý jak
modrá oceľ
a mäkký jak slovo matky,
preto, že vieš byť chladný jako
pohľad Jehovu
a vrelý jako srdce panny,
preto že nie Si taký ako ja
a že chápeš toho, kto nie je taký
ako Ty
preto, básniku, mám Ťa rád!

Pozor však. Botto – Cigáň sa síce stáva Kraskom, no Vajanského odporučenie na zmenu názvu debutu odmieta. Seba dovolí premenovať, knižku nie. Krstný otec chcel niečo zvučnejšie, čo by dielko predávalo, ako príklad dobrého titulu uviedol názov svojho knižného básnického debutu Tatry a more – ibaže takéto výrazné, krikľavé rozpätie výrazov sa Kraskovi priečilo, on už nechcel byť hlásnikom. A odmietol aj iné Vajanského návody k veršom. Žiadne korektúry. Vajanský neprikazoval. A pseudonym … nuž... V niečom som mu predsa musel povoliť – píše v jednom z listov českému básnikovi a priateľovi z čias pražských štúdií Otokarovi Březinovi... ktorýžto, vlastným menom Václav Jebavý, potrebu pseudonymu veľmi dobre chápal...

Pseudonym Ivan Krasko vybral Vajanský po porade s Jozefom Škultétym. Vážna vec. Vytvorenie nového básnika, pojmu pre slovenskú literatúru. Už meno samo osebe musí byť dielom. Kraskov sa volá obec susediaca s Lukovišťami. Žeby ten? Nie! Nože nenásytne vcíťme sa do zámerov básnika, tvorcu mágie mena.

Krasko je slovo znejúce ako zdrobnenina. Na prvý pohľad súvisí so slovenským slovom krása, kráska, krásočka, krasko. Zmena rodu sa neprieči naturelu. Krasko niekoľko próz publikoval, deväťdesiat rokov pred Macsovszkym, aj pod ženským pseudonymom. Vajanský premenovaním vystihuje intimizáciu a jemnosti, bez pesimizmu kričiaceho z titulu zbierky Noc a samota – Nox et solitudo. Vanie z nej smútok, osamelosť, temnota. Po rusky kraska znamená farbu, Vajanský ako rusofil možnože do vienka dáva aj tento lúč. No pozor, krása dala by sa i kresať. Kam leteli by iskry?

■ POKORA, NÁROČNOSŤ, LÁSKA

Vďaka baťkovi Vajanskému za meno i za všetko, lenže realita mení zámery. Technická stránka projektu tvorcu sklamala. Františkovi Votrubovi básnik o prvom vydaní debutu píše: „Moja knižočka sa ani mne nepáči.. Hlavne vadí papier. Je tenký a priehľadný...“

Jaj, aký náročný! K sebe i svetu.

Ani písmenko!
Už nikdy viac!
By to, čo jest
len do zlata zlatom vytepali.
Nepochváli ver...
ktos obíde roľu
hruška nezakvitne
bo: je nutno myslieť,
neodvratne nutno!

Začína báseň v próze pod názvom Ja publikovaná v druhej zbierke Verše. A končí: Nie – iba chaos všetkého dusná neurčitosť... A to som ja – človek v XX. storočí...

■ ROMÁNIK S Ľ. G.

Báseň list slečne Ľ. G. sa nezachovala v rukopise, vyšla po prvýkrát v Slovenských pohľadoch XXVI 1906 na s. 557 – 558. Jej adresátkou je Ľudmila Groeblová, poetka pôvodom z Holíča, v tom čase študentka na filozofickej fakulte v Prahe. Priamo v texte diela sa náznak vzťahu odkláňa smerom do literárna, stopy k nezvŕšenému romániku vedú cez prózu Naši. /Ne/príbeh stroskotania vzťahu študenta techniky a poslucháčky filozofickej fakulty. Ľudmila zostala priateľkou a inšpirátorkou. Groeblová vo februárovom čísle Slovenských pohľadov publikovala štúdiu Timrava, jej novely, v ktorej prenikavo určuje osobitosť talentu prozaičky. Vznik textu bol podnietený aj rozhovormi o literatúre s Kraskom. Ten báseň využíva ako príležitosť vysloviť sa kriticky, v kontexte svojej tvorby neobvykle zoširoka, nie iba za seba:

My u korbeľa sme len chlapi
a pred Cigánom – za väz drapy –
zavýsknuť vieme. Pravda istá,
že nezatieni ani Pišta
nás v pohuľanke čo by z Debrecína,
no ruky pritknúť k práci – otázka je
iná.
Krok držať s osvieteným svetom,
pachtiť sa trochu vyšším letom,
trudiť sa v plodnom vážnom potu,
šat haliť duše na žobrotu,
rozšíriť obzor svojho hľadu:
to nie je pre nás „Slova mladú“,
to „temperamentu“ nie značka,
hodí sa leda pre Čecháčka.

A starých, ktorí niečo znali,
je poriedku už húfec veľmi
veľmi malý...

No nemyslite si, že ja sám som iný,
nie ja som tiež z tej istej hliny,
len pomiešaný s troškou piesku,
a preto cítim osteň toho stesku

Popri závane „bardstva“ Krasko sa aj práve gestom hnevu za, pre, na národ v básni hlási k úcte k tvorbe Hviezdoslava i k pozornému čítaniu Timravy. Tradícia pre neho nie je však príležitosťou na pochlebovanie a okiadzanie, ale nádejou na povzbudenie pamäti. Za neodpustiteľný hriech pokladá ZABÚDANIE na Timravu. Na krátkej ploche v podobe básne výstižne sprítomňuje neuralgické body slovenskej povahy – bujný temperament, podobnejší maďarskému než českému naturelu, bez veľkorysosti a rozhľadu, pochopiteľne, pretože neukotvený je nielen o to, čo nemáme, ale aj o to, čo by nám mohlo a malo patriť. Slovák zabúda rád a veľa. Nie však preto, aby sa rozveselil s uľahčením, ale zakvílil a zalkal nad tým, že nemá nič než pravdu a chuť sa sťažovať, aký je malý a sám.

■ PROZAIK A VEDEC

Tri zo štyroch próz publikoval Krasko pod ženským pseudonymom Bohdana J. Potokinová. Chronologicky prvú pod názvom Naši som už spomenul v súvislosti s Ľudmilou Groeblovou. Ďalšie dva texty pôvodne vyšli v Dennici pod názvom Sentimentálna príhoda I a II, v neskorších vydaniach autor zmenil tituly na Svadba a Almužna. Skôr portréty osôb než poviedky zaujmú atmosférou. V najrozsiahlejšej a najznámejšej, štvrtej, pod názvom List mŕtvemu, reálny motív smrti cigána Tóna na stavbe a pokusy oživiť ho elektrickými šokmi Krasko prelína so symbolicko-mystickou vrstvou čiastočne ovplyvnenou dobovými teóriami špiritizmu.

Po spomenutom odmlčaní v zrelšom veku predsa prejavil sa ako autor mimo beletrie. V roku 1937 v Zborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti publikoval solídne materiálovo podloženú štúdiu Pôvod dedín Kraskova a Lukovíšť, v Slovenských pohľadoch uverejnil článok pod názvom Archanjel Michal, nástenná maľba v starobylom kostole na Kraskove. Spracoval rodokmeň rodiny Bottovcov, v rukopise zanechal Stručnú kroniku sedliackej rodiny Botto na Lukovištiach.

Pamäť je čas, ktorý hovorí: Netreba mnoho slov. Aj keď s nimi je poniektorým krajšie. Nuž prepáč nenásytným potomkom. Vezmem na záver slovo, ktoré si venoval Hviezdoslavovi po smrti: Nech zmĺkne trebárs naveky – reč jeho navždy zaznamenaná.

Proglas je jedinečným dielom objasňujúcim význam kresťanstva

Cyrilo-metodská tematika v našej spisbe

II. ČASŤ

Peter CABADAJ – Foto: archív autora

So všestrannou činnosťou svätých Konštantína-Cyrila a Metoda sú okrem iného neodmysliteľne spojené aj počiatky našej slovesnosti, bezprostredne súvisiace s christianizáciou v staroslovenskom jazyku (hlaholika, cyrilika). Pamiatky v ňom vytvorené – písané aj mladšou cyrilikou – stali sa súčasťou literárneho a kultúrneho fondu v slovanských oblastiach, ktoré patrili do sféry východnej, byzantsko-ortodoxnej cirkvi. Z korpusu textov, určených pre potreby kultu a zachovaných v neskorších odpisoch najmä bulharskej, srbskej a ruskej redakcie, sa k veľkomoravskému obdobiu vzťahujú najmä legendy Život Konštantína a Život Metoda, predstavujúce príkladné ukážky hagiografického štýlu. Sústreďujú sa na kľúčové etapy pôsobenia oboch vierozvestcov, vecným obsahom sú to skôr náboženské spory a obrany ako forma zápasu o svätosť. V každom prípade však platí, že ide o najstaršie a najvýznamnejšie písomné pramene, ktoré svedčia o pôsobení solúnskych bratov a umožňujú nazrieť do náboženských, politických a kultúrnych kulís Veľkomoravskej ríše. Ich vierohodnosť dosvedčujú mnohé iné pramene.

Činnosť solúnskych bratov a kontext ich doby zaujali nielen básnika Jána Kollára, ale najmä renomovaného vedca Pavla Jozefa Šafárika, ktorý okrem iného položil vedecké základy slavistiky. V roku 1837 vydal štúdiu Svatý Konstantin a Method, učitelé Slovanov. Podľa rukopisu z 15. storočia publikoval Život svatého Konstantina rečeného Cyril (1851) a podľa rukopisu zo 16. storočia Život svatého Methodija (1851). Do svojej knihy Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů (1851) zaradil Šafárik i prvé kritické vydanie Života Konštantína a Života Metoda. Ako dodatok k pamiatkam cyrilo-metodského obdobia vydal spis mnícha Chrabra O písmenech (1852). Šafárik sa tiež zaslúžil o zverejnenie tzv. pražských zlomkov hlaholských. V po nemecky napísanej práci O pôvode a vlasti hlaholského písma (1858) dokázal, že hlaholské písmo je staršie ako cyrilské, a tvorcom hlaholiky bol sv. Cyril.

K cyrilo-metodskému odkazu sa hlásili aj štúrovci, hoci v rámci svojej všestrannej činnosti uprednostňovali spomienku na Veľkú Moravu, Nitru (Zobor), na kráľa Svätopluka. Ľudovít Štúr v liste Františkovi Palackému s nadšením píše o Hollého Cyrilometodiáde, Jozef Miloslav Hurban odvodzuje začiatky slovenskej kultúry a literatúry od pôsobenia sv. Cyrila a Metoda.

V polovici 19. storočia rozvíjali cyrilo-metodskú tradíciu viacerí národní buditelia (J. Palárik, J. Plošic, F. V. Sasinek, J. Slotta, Š. Závodník a iní). Zásluhou agilného Andreja Radlinského vychádzal v Banskej Štiavnici od roku 1850 týždenník Cyrill a Method. Do štvorzväzkového výberu slovenskej homiletickej literatúry Poklady kazateľského rečníctva (1848 – 1853) zaradil Radlinský aj Chrástekovu kázeň o solúnskych bratoch. Osobitne sa treba zmieniť o Štefanovi Moysesovi, ktorý bol 23. júla 1851 inštalovaný za banskobystrického biskupa. V jeho osobe našli slovenskí národovci veľkú oporu. Biskup Moyses zorganizoval v roku 1863 cirkevné oslavy tisíceho výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie. Pri tejto príležitosti uverejnil pastiersky list, v ktorom komplexne zhodnotil význam vierozvestcov pre Slovensko, Uhorsko i slovanské národy. Dňa 4. augusta 1863 sa konalo ustanovujúce valné zhromaždenie Matice slovenskej; jej prvým predsedom sa stal práve Š. Moyses. Spomínané valné zhromaždenie sa uznieslo na tom, že Matica slovenská vznikla „na tisícročnú pamiatku nášho pokresťančenia a založenia písomnosti slovanskej“.

Tisícročné výročie úmrtia prvého slovanského arcibiskupa sv. Metoda (1885) si naši vtedajší dejatelia pripomínali v atmosfére encykliky pápeža Leva XIII. Grande munus, ktorá významne prispela k prehĺbeniu sebavedomia Slovákov. V tejto encyklike z roku 1880 spomínaný pápež ocenil význam a zásluhy solúnskych bratov. Okrem iného tiež nariadil, aby sa ich sviatok v celej cirkvi slávil 5. júla, čím zásadným spôsobom posilnil všestranný rozvoj cyrilo-metodskej tradície. V tomto ohľade treba vysoko vyzdvihnúť prínos historika Franka Víťazoslava Sasinka, ktorý písal o kresťanstve u Slovanov pred príchodom byzantskej misie na Veľkú Moravu, zameriaval sa na rozsiahle dielo slovanských apoštolov, ako aj na systematické oživovanie cyrilo-metodskej tradície. Pridali sa aj poeti; napríklad Andrej Sládkovič napísal báseň Lipa cyrilometodejská, Pavol Országh Hviezdoslav publikoval kratšie epické básne Pribina, Rastislav a Ľútosť Svätoplukova. Na počesť spomínaného tisíceho výročia Metodovej smrti napísal Hviezdoslav velebnú báseň Žalm na tisícročnú pamiatku vierozvestov svätého Cyrila a Metoda, uverejnenú v druhom zväzku almanachu Živena.

Pred prvou svetovou vojnou sa cyrilo-metodská idea slobodne rozvíjala v Amerike, kde sa pre veľkú biedu a národný útlak vysťahovali tisíce Slovákov. Čoskoro sa stala hybnou silou pri budovaní kostolov zasvätených solúnskym bratom, zakladaní početných krajanských spolkov a organizovaní rôznych podujatí.

Po vzniku prvého spoločného štátu Čechov a Slovákov (1918) sa vytvorili priaznivejšie podmienky na pripomínanie si významu cyrilo-metodskej myšlienky. Pri príležitosti 1 100. výročia posvätenia Pribinovho kostola v Nitre (1933) sa konali nielen veľké slávnosti, ale vyšli aj dôležité preklady, odborné publikácie a zborníky. Na predchádzajúce dôstojné umelecké reflexie tejto témy však nadviazal Janko Silan až v roku 1941, teda už v čase existencie samostatnej Slovenskej republiky. Silanova epická báseň Svätoboj sa považuje za jedno z najlepších slovenských diel s veľkomoravskou a cyrilo-metodskou tematikou.

Stano Dusík: Sv. Cyril a Metod.

■ ČINNOSŤ V ZAHRANIČÍ

V druhej polovici 40. a začiatkom 50. rokov dvadsiateho storočia prišli na základe rozhodnutia svojich predstavených do Ríma noví slovenskí diecézni i rehoľní kňazi a bohoslovci. Postupne sa začala rozvíjať intenzívna publicistická a vydavateľská činnosť, ku ktorej sa od roku 1959 pridružila myšlienka akútnej potreby výchovy kňazského dorastu. Práve táto dôležitá okolnosť nastolila požiadavku konštituovať Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Samotnému zriadeniu ústavu predchádzali zložité organizačné prípravy, zabezpečovanie finančných zdrojov na výstavbu budovy či početné pracovné stretnutia s vplyvnými krajanskými duchovnými autoritami v Severnej Amerike (A. Grutka, M. Shuba, T. J. Kojiš, J. J. Lach, F. Dubosh, M. K. Mlynarovič, A. Pír a ďalší). Práve slovenskí duchovní činitelia, pôsobiaci v USA a Kanade, rozhodujúcim spôsobom prispeli k uskutočneniu tohto výnimočného projektu.

Svätý Otec Ján XXIII. podpísal na slávnostnej audiencii v Konzistoriálnej sále apoštolského paláca vo Vatikáne 13. mája 1963 apoštolský list Magnifici eventus, venovaný 1 100. výročiu príchodu solúnskych bratov na Veľkú Moravu. Pri tejto príležitosti posvätil základný kameň Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme, ktorý po svojom dobudovaní (2. 5. 1964) mohol začať plniť šľachetné mnohorozmerné poslanie; jeho prvým rektorom bol Štefan Náhalka.

O edičnej činnosti ústavu podal ucelené svedectvo literárny historik a bibliograf Jozef M. Rydlo. V prehľadnej a obsahovo vyčerpávajúcej publikácii Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988 predostrel kompletný bibliografický súpis edičných aktivít ústavu, vrátane informatívnej úvodnej štúdie a bohatého poznámkového aparátu. Knižné vydania odrážajú šesť tematických okruhov: filozofické diela, teologickú produkciu, Sväté písmo a liturgické texty, modlitebné knihy a katechetickú literatúru, cirkevné dejiny a životopisy svätých a krásnu literatúru – dovedna išlo o 20 samostatných edícií. Z pohľadu našej témy treba spomenúť edície Krásne slovo (pôvodná slovenská próza) a Lýra (pôvodná básnická tvorba slovenských autorov), v rámci ktorých vyšlo aj niekoľko kníh inšpirovaných nadčasovým odkazom cyrilo-metodskej myšlienky.

Významným knižným príspevkom k 1 100. výročiu príchodu vierozvestcov na naše územie bola kolektívna antológia Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi, ktorú na vydanie pripravil Mikuláš Šprinc (1963). Obsahovala básne dvanástich exilových autorov. Zaujímavým spôsobom reflektoval príslušnú tematiku Karol Strmeň; jeho päť uverejnených básní nemali konvenčný, oslavný charakter, ale skôr kritický a konfrontačný. Nehistorizoval, ale porovnával súveké s aktuálnym. Otvorene poukazuje na nelichotivú tvár súčasných Slovákov, ku ktorým by sa solúnski bratia azda ani nepriznali (báseň Balada)... Strmeňovi je bližší sv. Metod, pretože tohto žalárovaného svätca môže porovnávať s väzneným biskupom Jánom Vojtaššákom (básne Svätí bratia naši, Metod, Môj Cyril). Žalm cyrilo-metodský je nielen modernou hymnickou oslavou vierozvestcov, ale aj pokornou prosbou o požehnanie pre Slovensko, trpiace pod komunistickým jarmom. K. Strmeň tak dokázal tisícročnú tradíciu evokovať aj aktualizovať zároveň. S dávnovekou cyrilo-metodskou tradíciou ako „dedičstvom otcov“ bol v 60. rokoch minulého storočia ideovo spätý i „mág slovenského slova“ Rudolf Dilong. Túto skutočnosť potvrdzuje básnikovo zastúpenie v už spomínanej antológii Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi a neveršovaná, v próze napísaná dráma Gorazd (1963). Ide o vôbec prvú hru o najznámejšom žiakovi a spolupracovníkovi našich vierozvestcov. Po prvý raz ju naštudoval režisér Ferdinand Hoffmann v Slovenskom kultúrnom spolku v Buenos Aires (1963). Na Slovensku sa tak stalo až v roku 1993 (a to dokonca dvojnásobne) – na prvom ročníku Gorazdovho Močenka. Tieto predstavenia preverili účinnosť Dilongovho dramatického obrazu dvoma spôsobmi, osobitým či „vlastným čítaním“ predlohy. (V roku 1994 vydalo Združenie divadelných ochotníkov Slovenska v Martine hru Gorazd knižne.)

Na cyrilo-metodské „dedičstvo otcov“ nadväzovali svojou tvorbou aj ďalší exiloví básnici, spisovatelia, historici a publicisti, vyzdvihujúci kristianizačné a kultúrne dielo solúnskych bratov (J. Dragoš-Alžbetínčan, M. S. Ďurica, I. Kružliak, M. Lacko, F. Litva C. Ondruš, A. Pauliny, Š. Senčík, M. Šprinc, Š. Vragaš, J. Tomko a ďalší). Osobitne sa treba zmieniť o básnikovi Gorazdovi Zvonickom, ktorý toto dedičstvo vytrvalo dvíhal, upevňoval, bránil, pretože kresťania na Slovensku žijú „na aréne“ bojovného ateizmu, ohrozujúceho cirkev a vieru. Autorove charakteristiky nepriateľskej strany zo zbierky veršov Obolus (1985) sa zahraničnému čitateľovi zdali výstižné, úderné, domácemu slovenskému recipientovi zas bombastické... (Mimochodom, na sklonku júna si pripomíname 100. výročie narodenia G. Zvonického.)

(Dokončenie v budúcom čísle)

Piateho júla si celý slovenský národ pripomína 1 150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie. MO MS pri tejto príležitosti uskutočnil so žiakmi základných škôl poznávaciu exkurziu do Blatnohradu, aby sa poklonili pamiatke našich vierozvestcov a súčasne navštívili archeologický park a súsošie solúnskych bratov.

Dôstojné oslavy v Dúbravke

Je to miesto so živým cyrilo-metodským dedičstvom. Vyvrcholením cyrilo-metodských osláv v Dúbravke bude osadenie Dvojkríža v lokalite Dúbravská Kobyla, ktoré zostane spomienkou pre budúce generácie. Práve o týchto miestach sa v starých spisoch hovorí, že keď išli Slováci z Bielych hôr (Biele Karpaty) dať sa na Devín pokrstiť, odpočinuli si pod Glavicu, až potom pokračovali v ceste na Devín. A práve tu bude pripomínať dvojkríž slávne udalosti pre budúce generácie. Táto vznešená akcia sa uskutoční z podnetu Matice slovenskej v Dúbravke, rímskokatolíckej a evanjelickej farnosti v Dúbravke a všetkých, ktorí túto myšlienku finančne podporujú, aby sa mohla zrealizovať. Veď pamiatka na sv. Cyrila a Metoda je jednou zo základných tradícií nášho národa. Aj naše základné školy sú zapojené do spomienok na tieto slávne udalosti. Základná škola Pri kríži vo svojej každoročnej súťaži Poznaj naše Slovensko zaradila do súťažných otázok i našich vierozvestcov, aby deti poznali korene svojho národa. Učiteľky Základnej školy Nejedlého spolu so žiakmi dali v školskom časopise priestor pre mimoriadne číslo, v ktorom oboznamujú žiakov školy s udalosťami príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie.

Žiaci svojimi vlastnými prácami, kvízmi, výtvarnými kresbičkami tvoria číslo celého časopisu. Je chvályhodné, že i naša mladá generácia je vedená a vychovávaná v národnom duchu či už učiteľmi alebo rodičmi, o čom nás presvedčili deti svojimi peknými výtvarnými prácami.

Kveta SLYŠKOVÁ

ZBIERKA

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Drieňová 22, 826 86, Bratislava 29, povolilo Mladej Matici, so sídlom P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, na základe rozhodnutia číslo SVS-OVVS3-2013/015400

VYKONÁVAŤ VEREJNÚ ZBIERKU

v termíne od 15. 6. 2013 do 31. 12. 2013 na verejnoprospešný cieľ, ktorej výnos bude použitý na zhotovenie busty (reliéfu) s podobizňou prvého predsedu Slovenskej národnej rady J. M. Hurbana v Košiciach. Dobrovoľné finančné príspevky možno poukázať na osobitný účet, ktorý je na tento zámer zriadený.

Číslo účtu: 2924891607/1100

priamo, poštovými poukazmi alebo prevodmi z účtu prispievateľa.

Vyúčtovanie VZ predloží Mladá Matica Ministerstvu vnútra SR najneskôr do 30. 1. 2014

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Je to aj o pojmoch

Slovenčina má svoje zákonitosti, svoju logiku. Nám niekedy chýba. A nielen logika. V nematičných médiách (teda skoro všade) a aj na podujatiach oslavujúcich sv. Cyrila a Metoda znie namiesto Sloven „Slovien“ a namiesto staroslovenský „staroslovienskyˮ. Ešte veľa vody pretečie sútokom Moravy a Dunaja, teda cez Moravu, i sútokom Hrona (latinsky „Granu“) a Dunaja, teda cez Ostrihom (latinsky „Gran“), kým si Slováci dostatočne uvedomia, že do roku 1883 neboli nijakí Slovieni, ale len Sloveni, a že dodnes nemáme „Sloviensko“, ale Slovensko, ani „Slovienky“, ale Slovenky. Že v onom roku zaviedol novotvar „staroslovienskyˮ Jiří Polívka, aby oddelil dedičstvo po Rastislavovej ríši od Slovákov (lebo všetko „staroslovenskéˮ je naše, a čie je „staroslovienskeˮ?).

Keby som však bol Cyrilom, Metodom či Gorazdom, ešte väčšmi by ma štvalo, že potomkovia národa, medzi ktorý prišli (či ako Gorazd, z ktorého vzišiel), nechajú sa predbehnúť susedmi v ich oslave – tí o nich napríklad nakrútia štvordielny film a Slovákom (verejnoprávnemu médiu vystupujúcemu pod skratkou RTVS) sa aspoňže dovolia naň prišpendliť. Dokonca Slováci ich v bronzovej podobe odmietli vpustiť do svojho hlavného mesta!

Ešteže máme náš vidiek, kde amatéri, poloprofesionáli i profesionáli nešetria silami, umom, a pokiaľ to ide ani peniazmi, a slávne časy našej minulosti sprítomňujú na stovkách akcií. Poslednú nedeľu aj v Sedliskách vďaka riaditeľke hanušovského múzea p. Kotorovej a jej kolegom, starostovi obce p. Dobrockému, ale aj matičiarom bol seminár na cyrilo-metodskú tému a po ňom premyslené dramatické pásmo. Po jeho vzhliadnutí by kritici, popierajúci cyrilo-metodskú tradíciu v našich dejinách i prítomnosti, „nemali o čomˮ. A to všetko pod zvyškami hradu Čičava. Tomu však domáci hovoria – Čičva. Po maďarsky. A tvrdohlavo.

PONUKA PRÁCE

OPATROVATEĽKA PRE KLIENTOV V RAKÚSKU

Ponúkame pracovnú pozíciu pre zdravotné sestry a opatrovateľky s licenciou alebo s ukončeným stredoškolským vzdelaním s maturitou pre náročných klientov v Rakúsku. Hľadáme kvalifikované, komunikatívne a zodpovedné pracovné sily na opatrovanie 24 hodín denne. Práca vyžaduje ovládanie nemeckého jazyka. Výhodné finančné ohodnotenie.

Svoje žiadosti a životopis posielajte na email: **arkada-ela@gmx.com**.

R - 2013031

Ročné predplatné **26 €**
Polročné predplatné **13 €**
Slovenské národné noviny si môžete objednať aj na adrese
snnredakcia@matica.sk
aj na na tel. čísle
043 / 4012 837

Deti sú pre náš národ ozajstným bohatstvom i požehnaním

Vyznanie reči i našej domovine

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

Už po dvadsiaty prvý raz sme za pomoci medzinárodnej „celoslovensko-svetovej“ súťaže hľadali odpovede na otázku Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko? Medzi vyhlasovateľov tradičného podujatia, ktorými boli Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Spolok slovenských spisovateľov, SPN – Mladé letá, ŠPÚ a ÚSŽZ, sa zaradila i Matica slovenská, ktorá spoločne s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí participovala na vyhlásení a vyhodnotení IV. kategórie súťažných prác. Tvorilo ju spolu 121 slohových prác školákov zahraničných slovenských škôl zo šiestich krajín sveta.

Ceny odovzdali predseda ÚSŽZ Igor FURDÍK a vedecký tajomník MS Pavol Parenička.

Za pomoci krajanských periodík, organizácií i šikovných jednotlivcov sa správa o vyhlásení súťaže rozšírila do celého sveta.

Poctivá, svedomitá a mnohokrát i emotívna práca tak žiakov, ako aj ich učiteliek dostala poctu na pôde Nových Zámkov 12. 6. 2013. Tu sa konalo vyhlásenie výsledkov súťaže spojené s odovzdaním cien.

S pátosom i dôstojnosťou zaznela novozámockým námestím slovenská hymna v podaní speváckeho zboru Lipa. Slávnostné dopoludnie oceňovaní i pochvál otvorila moderátorka pani Garajová a recitácia pani Idy Rapaičovej. Symbolicky sa pri soche Bernoláka stretli vzácni hostia, zástupcovia najvyšších úradov i organizácií Slovenska, a samozrejme i tí najdôležitejší – účastníci a výhercovia súťaže Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko. Tu spoločne na česť i pamiatku prvého kodifikátora slovenčiny položili pamätné vence.

Prepracovaný začiatok podujatia bol predzvesťou rovnako vydarenej ďalšej časti programu, ktorá prebehla v sídle MO MS Nové Zámky. Bohatý, logicky štruktúrovaný, no najmä pronárodne orientovaný program, sprevádzaný moderátorským slovom i úryvkami z ocenených prác, vytvoril pre hostí veľmi príjemný zážitok.

Špecifikum tejto súťaže je, že rok, čo rok sa v nej udeľuje Osobitá cena predsedu Matice slovenskej, ktorá sa odovzdáva jednému zo súťažiacich v kategórii zahraničných Slovákov. Tento rok ju vedecký tajomník MS Pavol Parenička odovzdal Bertoldovi Szedlaczkovi zo základnej školy v maďarskom Dabaši.

Kultúrnu zložku podujatia vyplnili dievčenská vokálna skupina Enthea, sláčikový orchester ZUŠ pod vedením Gabriela Gála, prednes Proglasu v podaní Idy Rapaičovej a vystúpenie detského folklórneho súboru Matičiarik. Program vyvrcholil recitálom operného speváka Otokara Kleina, ktorého sprevádzali Igor Bázlik a Miroslav Dudík.

A spokojní neboli len hostia... Najviac radosti i úprimného úsmevu bolo badať práve na tvárach ocenených. Našli sa tu mladší aj starší... Všetci tí, ktorí prišli nielen zo srdca Slovenska, ale i zo vzdialených krajov, kde sa dodnes ozýva slovenčina. Tu si ju odovzdávajú ako vzácny dar z generácie na generáciu, z pokolenia pokolenie, z roka na rok po mnohé stáročia...

Želajme si, nech sa i budúci ročník vydarí tak ako ten dnešný. Nech sa opäť niekoľko stoviek mladých slovenských hláv zamyslí nad otázkou: Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko...? Verím, že pri písaní odpovede na ňu sa nezabudnú spýtať aj svojho srdca tak, ako to už tradične, vďaka tejto súťaži naša mladá slovenská generácia dokazuje. Veď každá práca, pretkaná úsilím a citom, prinesie vždy svoje zaslúžené ovocie.

Dvadsaťjeden rokov nie je málo. V živote mladého človeka je to začiatok rozletu, najkrajších študentských časov, lások, práce, zábavy. Dvadsaťjeden rokov trvania jednej prekrásnej, tvorivej súťaže – to sú tisíce žiackych a študentských prác, stovky zanietených učiteľov i škôl a desiatky porotcov i organizátorov. Zakladatelia súťaže Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko... určite nie náhodou vybrali na vyhodnotenie Nové Zámky. Mesto, v ktorom sa stretávajú žiaci, učitelia, i rodičia ocenených detí, ale aj ocenených pedagógov a škôl. Veď prvý kodifikátor spisovnej slovenčiny Anton Bernolák pôsobil v našom meste šestnásť plodných, tvorivých rokov. Jeho odkaz – „Slováci, píšte po slovensky!“ – napĺňajú deti v tejto súťaži doslova. Vyznanie lásky k Slovensku i k slovenčine je ako zurčiaci potôčik, ktorý sa zmenil na velikánsku rieku. Z poetických slov, výborného veršovania, esejí, úvah, rozprávania i z rozprávok cítiť lásku k rodnej hrude i k slovenčine. Ale nielen k nej. Aj k našim velikánom, ktorých máme požehnane. Každoročne je súťaž spätá s významnou osobnosťou i s historickými udalosťami, ktoré si pripomíname a ktoré sú pre nás veľmi vzácne.

Dvadsiaty prvý ročník súťaže sa konal v rámci Cyrilo-metodských dní slovenského písomníctva a kultúry. Niesol sa v znamení 1 150. výročia príchodu Konštantína a Metoda na naše územie, 165. výročia prijatia Žiadostí slovenského národa v Liptovskom Mikuláši, 150. výročia založenia Matice slovenskej, 95. výročia prijatia Deklarácie slovenského národa v Martine a 20. výročia vzniku Slovenskej republiky. V roku 2013 si pripomíname aj viaceré výročia významných osobností v dejinách slovenského národa – 220. výročie narodenia Jána Kollára, 200. výročie úmrtia Antona Bernoláka, 200. výročie narodenia Samuela Tomášika, 185. výročie narodenia Pavla Dobšinského, 160. výročie narodenia Jozefa Škultétyho, 150. výročie narodenia Jána Čajaka st., 125. výročie narodenia Martina Rázusa, 110. výročie narodenia Fraňa Kráľa a 90. výročie narodenia Kristy Bendovej (Zborník 2013).

A deti ich poznajú a píšu o nich. Množstvo dobrých prác je práve o úcte i prínose našich národovcov. Za všetko hovorí 552 prác zo Slovenska a 121 prác zo slovenského zahraničia zo 135 slovenských a 22 zahraničných škôl. Niektorí boli ocení už dva-, aj trikrát. Žiaci i učitelia sú odmenení hodnotnými knihami i diplomami. Odmenou im je i výlet do Nových Zámkov a zahraničným účastníkom aj výlet a pobyt v Bratislave. Vďaka obetavosti organizátorov i organizácií, ktoré robia všetko pre to, aby táto súťaž žila.

Korene zasadenej obrovskej slovenskej lipy sú mocné a hlboko zapustené. Koruna stromu z roka na rok mohutnie, s lístkami sa pohráva vánok a povíja ďalšie a ďalšie tvorivé a úspešné práce detí do svojho náručia. Detí, ktoré sú pre náš národ ozajstným bohatstvom i požehnaním.

PRIPOMÍNAME SI

6. júla

– v roku 1783, pred 230 rokmi, navštívil cisár Jozef II. Banskú Štiavnicu, jej vysokú školu, bane a okolie

– pred 120 rokmi zomrel francúzsky novinár a spisovateľ, majster poviedky Henri René de Maupassant (1859 – 1893)

– v roku 1893 sa v Dolnej Krupej narodil Ján Dopjera (120. výročie), ktorý sa v roku 1908 s rodičmi vysťahoval do Ameriky, kde ako výrobca hudobných nástrojov vynašiel brnkací nástroj; meno dostal podľa prvých písmen firmy Dopjera brothers: dobro, a v Amerike doslova zľudovel

– 85 rokov by sa bol dožil herec Viliam Polónyi (1928 – 2012), ktorý po vojne začal ako ochotník v Krupine

7. júla

– slávny hudobný skladateľ Franz Schubert v roku 1818, pred 195 rokmi, prišiel prvý raz na Slovensko; v Želiezovciach pôsobil ako učiteľ hudby dcér grófa Esterházího

8. júla

– v roku 1548 odhlasoval nemecký ríšsky snem finančnú pomoc 100 000 zlatých pre Uhorsko na obranu proti Turkom; z týchto peňazí sa začal budovať obranný systém na južnom Slovensku

9. júla

– pred 220 rokmi (1793) kanadský parlament zakázal dovážať do krajiny otrokov

– pred 45 rokmi lekársky tím pod vedením MUDr. Karola Šišku a MUDr. Ladislava Kuželu uskutočnil prvú transplantáciu srdca v Európe a druhú po Juhoafrickej únii, ďalšia sa vykonala až o tridsať rokov

10. júla

– v roku 1783 vo Viedni zomrel slovenský historik, reformátor školstva v rakúsko-uhorskej monarchii, správca cisárskej knižnice a poradca panovníčky Márie Terézie Adam František Kollár z Terchovej, 230. výročie

– uplynulo sto rokov od úmrtia významného českého maliara Mikuláša Aleša (1852 – 1913), básnika českej prírody a dedinského ľudu

– v roku 1933 čs. parlament prijal zákon, podľa ktorého sa mohli zakázať noviny, ak ohrozovali celistvosť štátu, bola to jedna z odpovedí na snahy Slovenska o autonómiu (80. výročie)

11. júla

– v roku 1843 sa u Jozefa Miloslava Hurbana na evanjelickej fare v Hlbokom začala schôdzka Ľudovíta Štúra a Michala Miloslava Hodžu o slovenskom spisovnom jazyku a trvala päť dní, 170. výročie

12. júla

– pre veľký a stále rastúci počet upálených žien bosoriek v Uhorsku (na našom území najmä v Krupine) Mária Terézia vydala v roku 1758 nariadenie, aby spisy všetkých osôb stíhaných pre bosoráctvo zaslali do Viedne, kde sa preveří podstata obvinení stíhaných žien

– pred 80 rokmi Kongres USA schválil prvú minimálnu mzdu: 33 centov na hodinu

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Drahoslav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.